

HOUKUTTELEVA JOKIVARSI

Jämsänjokivarren ulkoilureitistön suunnittelu ja kehittäminen

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tekniikan ala
Ympäristötekniikan koulutusohjelma
Miljöosuunnittelun suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö AMK
Kevät 2011
Tea Jylhä

Lahden ammattikorkeakoulu
Ympäristötekniikan koulutusohjelma

JYLHÄ, TEA: Houkutteleva jokivarsi
Jämsänjokivarren ulkoilureitistön suunnittelu ja kehittäminen

Miljöösuunnittelun opinnäytetyö, 64 sivua, 1 liitesivu

Kevät 2011

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön aiheena on ulkoilureitin suunnittelu Jämsänjoen varrelle. Työn tilaaja oli Jämsänjoki virtaa! -hanke, joka on kaksivuotinen Jämsässä toimiva kehityshanke. Sen tavoitteena on jokivarren virkistys- ja vapaa-ajankäytön kehittäminen ja matkailullisen mielenkiinnon lisääminen. Näihin tavoitteisiin nojautuen myös tämä opinnäytetyö on tehty.

Työn tavoitteena oli suunnitella koko joen pituudella kulkeva ulkoilureitti, joka yhdistää jokivarren nähtävyyksiä ja tuo niitä esille. Reitin tarkoituksena on alueen nähtävyyksien ja erityispiirteiden esittelyn lisäksi parantaa Jämsänjoen ja samalla Jämsän kaupungin imagoa sekä olla yksi lisätekijä houkuttelemassa Himoksen matkailukeskukseen tulleita matkailijoita tutustumaan myös muuhun Jämsään.

Esittelyssä ensin on Jämsänjokivarren historia ja 2000-luvulla jokivarressa vaikuttaneita sekä edelleen vaikuttavia hankkeita, minkä jälkeen huomio kohdistuu Jämsään suuntautuvaan matkailuun. Jämsää esimerkkinä käyttäen työssä pohditaan matkakohteen valintaan vaikuttavia tekijöitä. Matkakohteen valinnasta aihe siirtyy jokiympäristöjen käyttömahdollisuuksiin yleensä ja Jämsänjokivarren potentiaaliin matkakohteenä sekä lähivirkistysalueena. Näiden aiheiden käsittelyn jälkeen työ keskittyy jokivarren ulkoilureitin suunnittelun lähtökohtiin kuten alueen asukkailta tulleisiin toiveisiin, eritasoisten kaavojen antamiin määräyksiin sekä mielenkiintoisiin kohteisiin, joiden vetovoima tekisi niiden läheltä kulkevasta reitistäkin houkuttelevan. Lopuksi esittelyvuoron saa Jämsänjoen ulkoilureittisuunnitelma.

Jämsänjokivarren yhtenäistä ulkoilureittiä on ideoitu jo pitkään, mutta ideoinnin tuloksena on ollut vain osia reitistä. Tämän opinnäytetyön on tarkoitus käynnistää tapahtumaketju, joka johtaisi lopulta yhtenäisen jokivarren reitin toteuttamiseen tavalla tai toisella.

Avainsanat: ulkoilureitit, matkailun edistäminen, luonnon virkistyskäyttö, Jämsänjoki, Jämsä

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Environmental Technology

JYLHÄ, TEA: Attractive riverside
 Planning of the outdoor route by river Jämsänjoki

Bachelor's Thesis in Environmental Planning, 64 pages, 1 appendice

Spring 2011

ABSTRACT

The subject of this thesis is the outdoor route plan by the river Jämsänjoki. The plan was commissioned by a project called Jämsänjoki virtaa! which is a two-year development project. It aims to improve the recreational use of the riverside, and to increase its attractiveness in the eyes of tourists. These two objects were also the foundation of the thesis.

The objective of the thesis was to plan an outdoor route that follows the riverside throughout the entire length of the river, and connects the sights in the area. The route aims to present the attractions and specialties of the area, to improve the image of Jämsänjoki and Jämsä and to attract especially the tourists visiting the Himos Holiday Centre so they would familiarize themselves with Jämsä.

The first chapter is a brief introduction into the history of Jämsänjoki. The second chapter introduces some projects affecting the riverside and the third one is about tourism in Jämsä and aspects influencing the choice of a travel destination. The fourth chapter deals with the possibilities of rivers and riversides as recreation areas and tourism attractions, first in general, then focusing on Jämsänjoki. The fifth one describes the matters that affect the route plan such as wishes from the inhabitants, zoning and interesting sights. The last chapter is dedicated to the actual outdoor route plan.

A continuous outdoor route by the river Jämsänjoki has been wished by many, but it has not been completely implemented. The purpose of this thesis was to promote the execution of a better and a more continuous route.

Key words: outdoor routes, promoting tourism, recreational use of nature, Jämsänjoki, Jämsä

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	JÄMSÄNJOEN VAIHEET	3
3	JOKIVARTTA PARANTAMAAN PYRKIVIÄ HANKKEITA	4
3.1	Jämsänjoki virtaa! -kehityshanke	4
3.2	Muita hankkeita	5
4	MATKAILU JA SEN KEHITTÄMINEN JÄMSÄSSÄ	11
4.1	Matkailun nykytila ja Master Plan	11
4.2	Himos	11
4.3	Jämsän potentiaali matkakohteena	12
4.4	Imago	13
4.5	Viheralueet ja luonto matkailun valttikortteina	15
5	JÄMSÄNJOEN JA SEN YMPÄRISTÖN VIRKISTYSKÄYTTÖ	16
5.1	Jokiympäristö virkistyskäytössä	16
5.2	Jämsänjokivarsi matkailijan näkökulmasta	17
5.3	Jokivarren merkitys alueen asukkaille	20
6	LÄHTÖKOHDAT JOKIVARREN ULKOILUREITIN SUUNNITTELULLE	22
6.1	Asukkailta tulleet toiveet	22
6.1.1	Asukaskysely	22
6.1.2	Keskustelutilaisuudet	23
6.2	Ulkoilijan odotukset sekä mieltymykset	24
6.3	Kaavoitus	25
6.3.1	Maakuntakaava ja rakennemalli	25
6.3.2	Yleiskaava ja ajantasa-asemakaava	27
6.4	Tärkeät kohteet	33
6.4.1	Ulkoilureitin vetovoimatekijät	33
6.4.2	Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt	34
6.4.3	Maakunnallisesti arvokkaita kohteita	37
6.4.4	Arvokkaat luonnonkohteet	40
6.4.5	Muinaisjäännöksiä ja muita historiallisia kohteita	42

7	JÄMSÄNJOEN ULKOILUREITIN SUUNNITELMA	43
7.1	Reitin linjaus ja tyyppi (LIITE 1)	43
7.2	Yhteyksiä muille reiteille sekä reittikokonaisuuksia	47
7.3	Vaihtoehtoisia linjauksia ja reitin toteutusjärjestys	50
7.4	Reitillä kulkeminen	53
8	YHTEENVETO	56
	LÄHTEET	58
	LIITTEET	64

1 JOHDANTO

Viheralueilla käymisen on tutkittu vaikuttavan ihmisen terveyteen myönteisesti. Luonnon vihreät ja siniset värit rauhoittavat ja antavat lepoa rakennetun ympäristön jatkuvan ärsyketulvan sijaan. Monet lähtevät ulkoilemaan halutessaan rentoutua tai virkistyä. Vaihtelevat maisemat virkistävät mieltä ja voivat tarjota ainutlaatuisia elämyksiä. Luonnossa liikkuminen on hyödyllistä sekä henkisen että fyysisen terveyden kannalta. (Bell 2008, 5-6.) Sopivan paikan sijaitessa asuinpaikan lähellä se on myös yksinkertaista ja halpaa. Jotta luontoon lähteminen olisi kaikille helppoa, tarvitaan selkein opastein varustettuja ulkoilureittejä asuinalueiden läheisyydessä. Oikein houkuttelevaksi ulkoilureitille lähtemisen tekee mielenkiintoinen reittiympäristö.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on esitellä Jämsänjokivarren ulkoilureittisuunnitelma sekä suunnitteluun vaikuttaneet seikat. Tarkoituksena on myös pohtia jokiympäristön käyttömahdollisuuksia sekä matkailuun vaikuttavia seikkoja. Opinnäytetyön kohdealueena on Jämsänjoen ympäristö Jämsässä, joka on lähes 23 000 asukkaan kaupunki Keski-Suomessa. Jämsänjoki on noin 15 km mittainen verkkaisesti virtaava joki, joka oli vielä 70-luvulla pahasti saastunut paperiteollisuuden aiheuttamien päästöjen takia. Nykyään joen tila on hyvä, minkä vuoksi siitä halutaankin taas näkyvä osa Jämsää. Työn esittelemää ulkoilureittiä pitkin kulkemalla on helppo päästä lähelle jokea ja tutustua alueeseen paremmin. Suunnitellun reitin työnimenä on Virtapolku.

KUVIO 1. Jämsän sijainti Suomessa.

Opinnäytetyön tilaaja on Jämsänjoki virtaa! -kehityshanke. Tilaajan toivomuksena on koko joen pituudelle tehty reittisuunnitelma, jossa hyödynnetään nykyisiä rannan ulkoilureittejä sekä nähtävyyksiä. Tärkeintä on kuitenkin saada Jämsän ja Jämsänkosken keskustataajamat liitettyä rannan ulkoilureitillä yhteen, sillä sellaisesta reitistä on ollut jo pitkään puhetta. Kukaan ei vain ole aikaisemmin piirtänyt tällaista suunnitelmaa kartalle. Kehityshankkeena Jämsänjoki virtaa! ei pysty ulkoilureittisuunnitelmaa toteuttamaan, mutta tämä opinnäytetyö voisi toimia myöhemmin pohjana jatkohankkeelle, jonka aikana suunnitelmat toteutettaisiin.

Suunnitelman tarkoituksena on siis saada Jämsänjoen varteen koko joen kiertävä ulkoilureitti, joka yhdistää jokivarren nähtävyyksiä. Ajatuksena on suunnitella alueen asukkaille parempaa asuinympäristöä, levittää tietoa jokivarren erikoisuuksista ja houkutella matkailijoita. Jämsän ja erityisesti Jämsänjoen imagoa halutaan parantaa ja koko joen pituudella rannassa kulkeva kevyen liikenteen reitti voisi auttaa siinä. Reitti opasteineen ja karttoineen auttaa myös kertomaan jokilaakson ainutlaatuisesta ympäristöstä, luonnosta, suojelukohteista ja historiasta. Suunnittelun tavoitteena on Virtapolun kautta erilaisten kohteiden esille tuominen sekä jokilaakson parhaiden puolien esittely.

2 JÄMSÄNJOEN VAIHEET

Jämsän seudulla on ollut asutusta jo kivikaudella, mistä on löydetty paljon todisteita. Jämsänjoen läheisyydessä ainakin Virmapyhällä, Linnasenmäellä ja Hiidenmäellä on kiinteitä muinaisjäännöksiä. (Muinaisjäännösrekisteri 2011.) Asutus Jämsän alueella vakiintui kuitenkin vasta keskiajalla. Jokilaakso veti puoleensa ihmisiä, sillä joesta sai ravintoa, sitä pitkin pääsi helposti liikkumaan ja olosuhteet maanviljelylle olivat otolliset. Teollistumisen aikana joen koskia alettiin hyödyntää. Joen varrelle perustettiin sahoja, myöhemmin selluloosatehdas ja lopulta paperitehdas. (Jämsänkosken historia 2009.)

Tehtaiden vuoksi joen liikennöinti muuttui vilkkaammaksi, ja rahdin lisäksi laivat kuljettivat myös ihmisiä. Joen virkistyskäyttöä alkoi kuitenkin hillitä erilaiset jätepäästöt, joita valutettiin puhdistamattomina jokeen. Erittäin huonoon kuntoon päässeän Jämsänjoen vedenlaatu alkoi parantua ja kalakanta elpyä vasta 1980-luvulla, kun jätevesien puhdistaminen alkoi tuottaa tulosta. Haiseva, likainen, tiheän kasvillisuuden takana piilossa ollut joki muuttui hiljalleen taas houkuttelevaksi. Pitkään huonossa kunnossa olleena joki oli kuitenkin ollut kauan piilotettuna ja sen uudelleen esille tuominen on ollut haastavaa. Kauniin jokimaiseman vetovoima on lisääntynyt, ja sen merkitys on kasvanut niin asukkaiden kuin matkailijoidenkin näkökulmasta. (Heikka 2011.)

Jämsänkosken ja Jämsän yhdistyttyä vuonna 2009 Jämsänjoki jäi kokonaan yhden kaupungin rajojen sisälle, mikä yksinkertaistaa jokeen liittyvien asioiden hoitamista.

3 JOKIVARTTA PARANTAMAAN PYRKIVIÄ HANKKEITA

3.1 Jämsänjoki virtaa! -kehityshanke

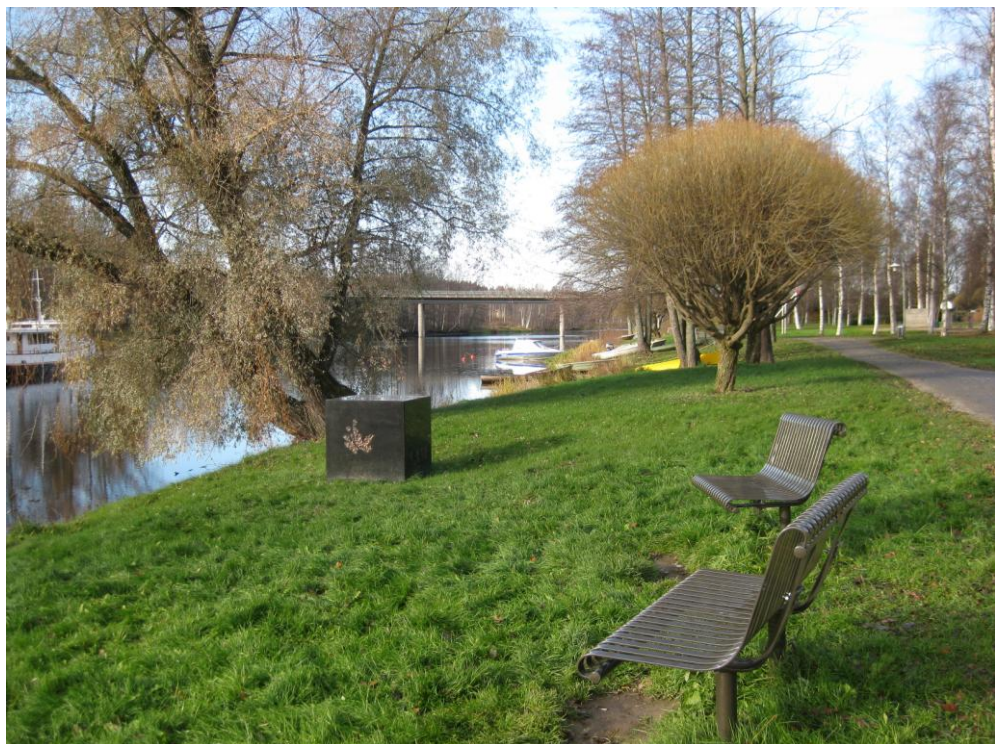
Kesällä 2010 käynnistyneen Jämsänjoki virtaa! -hankkeen tavoitteena on kehittää Jämsänjoen virkistyskäyttöä ja lisätä sekä alueen asukkaiden että matkailijoiden kiinnostusta jokivartta kohtaan. Hanke toimii kahden vuoden ajan pyrkien saamaan alueen asukkaat, yrittäjät ja muut tahot tekemään yhteistyötä jokivarren ja sen ympäristön kehittämisessä. Yhteistyökumppaneina hankkeella on Jämsän kaupunki, asukas- ja kyläyhdistykset koko joen pituudelta, Jämsänjokilaakson ammatilliset oppilaitokset ja kansanopisto, alueen kotiseutuyhdistykset sekä yrittäjät. Yhteistyötä pyritään edistämään myös erilaisten asiantuntijatahojen kanssa, joita ovat Jämsän seudun koulutuskeskus, JÄMSEK, Keski-Suomen museo / Museovierasto, Jyväskylän yliopisto, Metsäkeskus, Metsähallitus, ProAgria Keski-Suomi. (Arvenmäki-Asemamäki asukasyhdistys 2009, 2.)

Hanke järjestää Jämsänjoen ympäristössä erilaisia tapahtumia kuten lauluiltoja, markkinoita, tansseja, opastuskierroksia, luentoja ja talkoita. Suurin hankkeen toteuttama tapahtuma tulee olemaan heinäkuussa 2011 järjestettävä aitojen höyrylaivojen ja Päijänteen laivureiden yhteisregatta. Tavoitteena on saada aikaan ympärivuotista toimintaa. Hanketta hallinnoi Arvenmäki-Asemamäki asukasyhdistys. (Jämsänjoki virtaa! 2011.)

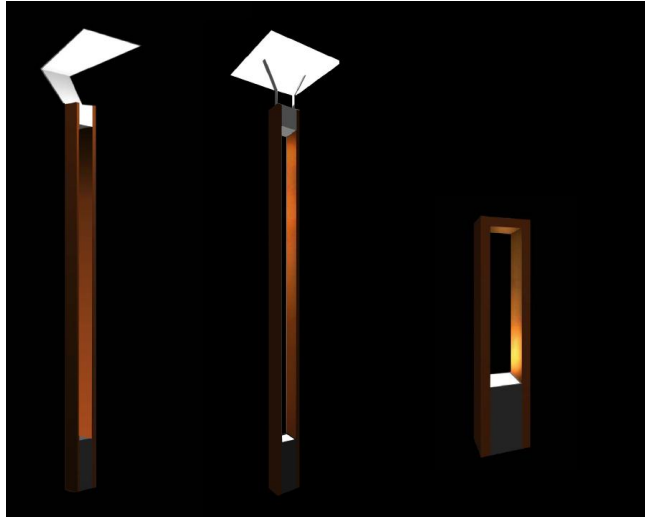
Jämsänjoki virtaa! -hankkeen rahoituksella tehdään myös konkreettisia asioita jokivarressa. Jopa 20 nähtävyyttä ja muuta kohdetta tulee saamaan oman opastuslun, jossa on kartta kohteesta ja sen sijainnista sekä selostus kohteen historiasta ja luonteesta yleensä. Nämä kohteet ovat Aarresaari, Vanha Mylly, Jämsänkosken Wanha Makasiini, Ilveslinna, Linnasenvuori, Myllymäen Isoryöni, ryönit, Kellokallio, Tuuralampi, Hauenleuka, Kirkkopuisto, Witikkalan kartano, Jämsänjoki ja satama, Kivipankki, Apteekkarin yrttimaa, Tervaleppämetsä, Hiidenmäki, Pälämäki, Hulkion satama ja Kalmonniemi. (Tiainen 2011.) Nämä kohteet tulevat uudelleen esiin luvussa 6.4.

3.2 Muita hankkeita

Jokivartta koskevia hankkeita on ollut viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut useita. Vuosina 2003-2005 Small Town Networks: Elävä kaupunkikeskusta -hanke keskittyi Jämsän keskusta-alueen kehittämiseen. Hanke totesi Jämsänjoen olevan tärkeä visuaalinen vetovoimatekijä ja elävä jokivarsi keskustan käyntikortti. Jokivarren kehitysajatukset koskivat kuitenkin vain keskustan aluetta eikä koko jokivartta. Satamapalvelujen kehittämistä ja jokimaiseman valaisemista pidettiin hyvinä kehitysideoina ja hankkeen loputtua tehtiinkin valaistussuunnitelma rantaan Vitikkalan sillalta Jämsänjoen sillalle. (Arvenmäki-Asemamäki asukasyhdistys 2009, 8.) Valaistussuunnitelmaan kuului kahden erilaisen pylväisvalaisimen ja yhden pollarivalaisimen suunnittelu. Näihin seuraavan sivun kuvassa (KUVIO 2) näkyviin Jämsä-pollareihin ja pylväisiin suunniteltiin myös vaihtoehtoinen ”Joki”-aihe. Valaistuksen ideana on käyttää pollarivalaisimia rantaraitin varressa ja pylväisvalaisimia satamapuiston alueella sekä korostaa valittuja puita kohdevalaistuksella. (Jämsän kaupunki & Valoa Design Oy 2007.)

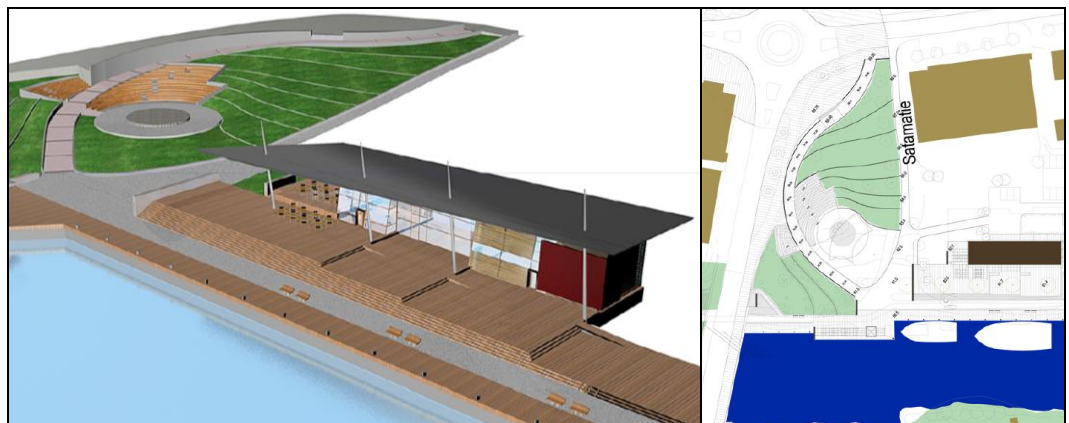

KUVA 1. Ympäristötaideteos (kuutio) sekä Elävä kaupunkikeskusta -projektin jokivarteen hankkimat penkit sekä (2010).

KUVIO 2. Jämsä-pylväät ja Jämsä-pollari (Jämsän kaupunki & Valoa Design Oy 2007).

Small Towns Network -hanke tuotti kehittämissuunnitelman Jämsän keskusta-alueelle. Jokivarren osalta suunnitelman painopiste on sataman kehittämisessä. Suunnitelmassa satamaan on sijoitettu kahvila ja satamapuisto on muutettu loivas-ti nousevaksi amfiteatteriksi (KUVIO 3). Satama-aluetta on jatkettu nykyistä pidemmälle alajuoksun suuntaan, jotta sekä risteilyaluksille että vierasvenesatamaan haluaville olisi enemmän tilaa. (Jämsän keskustan kehittämissuunnitelma 2005.) Satamaan on tulossa vireille asemakaavan muutos, jonka on tarkoitus mahdollistaa kehittämissuunnitelman toteutuminen (Ruhanen 2011).

KUVIO 3. Havainnekuva ja kartta satamapuiston suunnitelmasta (Jämsän keskustan kehittämissuunnitelma 2005).

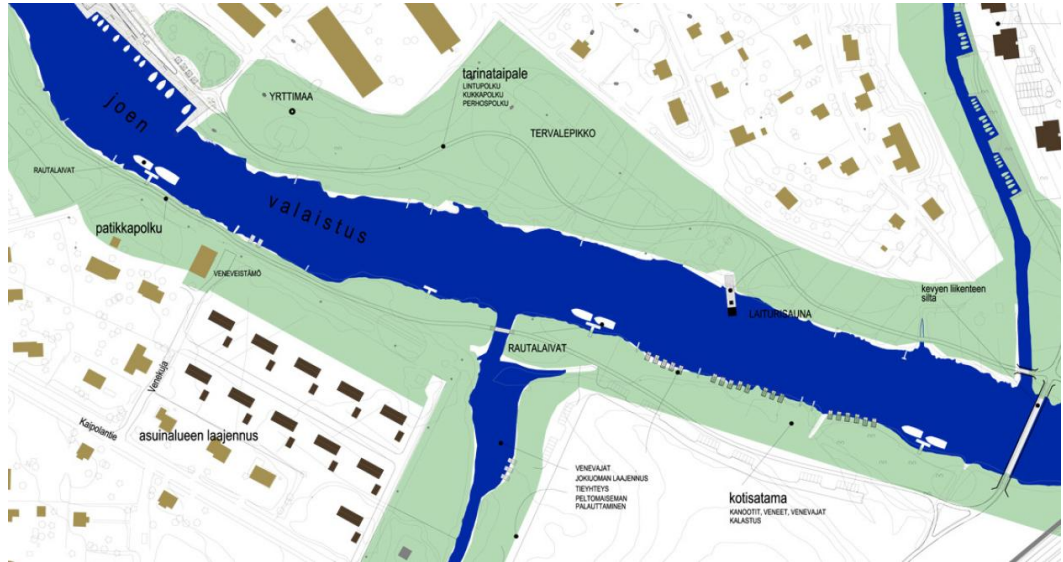
KUVA 2. Jämsän satama nykyisin (Jämsän keskustan kehittämissuunnitelma 2005).

KUVA 3. Kuvasovite satamasta tulevaisuudessa (Jämsän keskustan kehittämissuunnitelma 2005).

Yllä olevista kuvista (KUVAT 2 & 3) voi huomata rannan ja rantaraitin muuttuvan kehittämissuunnitelmassa rakennetummaksi ja kaupunkimaisemmaksi. Uudistetulla satama-alueella on tilaa oleskella, ja siitä on kai haluttukin saada kaikkia houkutteleva oleskelupaikka. Nykyisellään satama ohitetaan nopeasti kapeaa, mutta miellyttävää tietä pitkin ja vastarannalla ei ole tietä. Suunnitelmassa on kevyen liikenteen tie molemmiin puolin jokea, kuten seuraavan sivun kuvasta (KUVIO 4) voi huomata, mutta tien tyyppiä ei ole määritetty sen tarkemmin. Mielenkiintoisena ja tervetulleena ideana suunnitelmaan on sijoitettu oma silta kevyelle liikenteel-

le Jämsänjoen sillan viereen. Vaihtoehto kevyen liikenteen omalle sillalle on Jämsänjoen sillan uudistus, jossa samalla, kun 9-tiehen lisätään kaistoja, tehdään myös kevyelle liikenteelle oma kaista ja sillalta yhteys joen molemmille puolille.

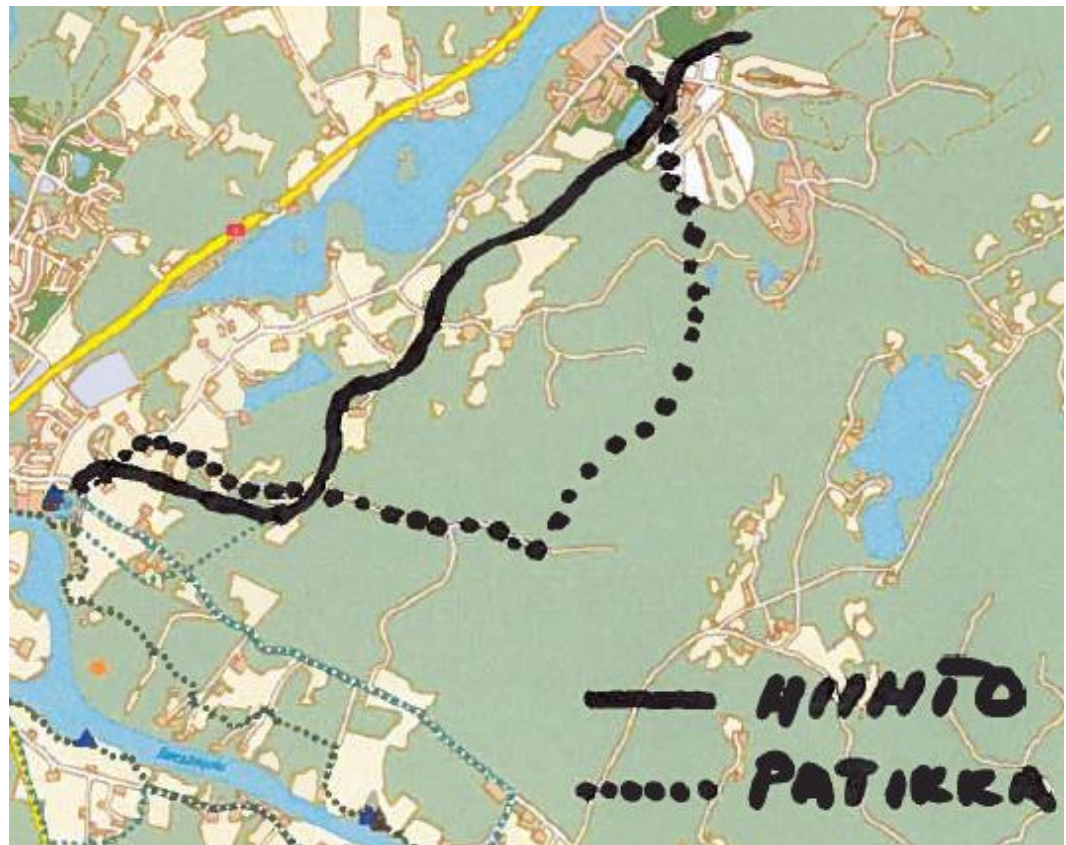
KUVIO 4. Kehittämissuunnitelma sataman ja 9-tien välille (Jämsän keskustan kehittämissuunnitelma 2005).

Jämsän keskustan kehittämissuunnitelmassa huomioitiin myös jokivarren ympäristötaideteokset. Vitikkalan- ja Seppolansillan välillä joen koillisrannan polku on nimeltään Taidepolku. Taidepolun varrella on nykyään pysyvää ympäristötaidetta (KUVAT 1 & 4), ja suunnitelmassa pidetään mahdollisena ympäristötaiteen lisäämistä alueelle. Muillekin rannan reitin osille on annettu nimiä: Tarinataipale ja Patikkapolku ovat joen vastakkaisilla rannoilla sataman ja 9-tien välillä. Vaikka jokivarren ”taidekeskittymä” on Vitikkalan- ja Seppolansiltojen välissä, Seppolansillan toisellakin puolella on yksi ympäristötaideteos. Suunnitelmassa satama-alueen ja Tarinapolun taitteeseen jäävä Apteekkarin yrttimaa on monivuotinen toiminnallinen ympäristötaideteos, jossa kasvavia yrttejä paikalla vierailevat saavat maistella.

KUVA 4. Ympäristötaideteos ”Etäisyys” (2010).

Jämsek Oy käynnisti vuonna 2010 hankkeen nimeltä "Himos-alueen ja Jämsän seudun reitistösuunnitelman laatiminen ja reitistöpoolin perustaminen". Tämän reitistöhankkeen tavoitteena oli selvittää nykyisten reittien tila ja Himos-keskeisesti laatia suunnitelma reittien parantamisesta. Hanke keskittyi erityisesti nykyisen latuverkon kehittämiseen ja laajentamiseen, sekä sauvakävely ja patikkaretkelyreitteihin. (Matkailureitistö 2011.) Vuoden 2010 reitistöhanke sai jatkoa. Uuden hankkeen tarkoituksena on toteuttaa tehty reitistösuunnitelma. Suunnitelmissa on esimerkiksi ympärivuotisen Himokselta Jämsänjokivarteen johtavan ulkoilureitin perustaminen sekä karttojen ja viitoitusten uusiminen. (Hakonen 2011, 4.) Himokselta jokivarteen on tehty erilliset linjaukset hiihto- ja patikkareitille (KUVIO 5), jotka voivat vielä muuttua, jos maanomistajat vastustavat reitin kulkemista maillaan.

KUVIO 5. Reittiluonnos Himokselta jokivarteen (Jokiniemi 2011).

Asukkaat ovat aktiivisesti olleet mukana yrittäjien sekä kaupungin kanssa jokivarren ympäristön kunnostamishankkeissa. Jämsänjoen puolesta -hankkeessa joen varret siistittiin ja kuolleita puita sekä uppotukkeja nostettiin pois joesta. Jämsänjoen rannan kävely- ja ranta-alueen kunnostus -hankkeessa keskityttiin Arvenmäki-Asemamäki -alueen rantaan, jossa sijaitsee muidenkin hankkeiden aikana kehitetty Kellokallio. Kellokalliolla on nyt eri hankkeiden jäljiltä grillipaikka, puuvasto, laituri ja veneiden laskupaikka ja sen läheisyydessä Tuuralammilla lintujen katselutasanne. (Arvenmäki-Asemamäki asukasyhdistys 2009, 8-9.)

4 MATKAILU JA SEN KEHITTÄMINEN JÄMSÄSSÄ

4.1 Matkailun nykytila ja Master Plan

Vuonna 2009 Jämsän seudulla kävi noin 290 000 matkailijaa, joista yli 200 000 kävi Himoksen matkailukeskuksessa. Suurin osa Jämsään matkustavista on Himokseen suuntaavia suomalaisia. Himos houkuttelee Jämsään myös paljon ulkomaalaisia: Jämsän seudun majoitusliikkeiden rekisteröimät ulkomaalaisten yöpymiset kattoivat kolmanneksen koko Keski-Suomen ulkomaalaisöistä vuonna 2009. (Matkailutilastot 2011.)

Jämsälle on laadittu matkailun Master Plan, jonka tarkoituksena on osoittaa tavoitteita seudun matkailun kehittämiseen ja myös keinoja päästä näihin tavoitteisiin. Yksi tärkeimmistä tavoitteista on kasvattaa matkailijamääriä erityisesti talviseson-
gin ulkopuolella eli aikana, kun Himoksella ei voi lasketella. Myös ympärivuotisuuden kehittäminen on tavoitelistalla, mikä tukee matkailijamäärien kasvattamistavoitetta. (Jämsän seudun matkailun Master Plan 2011.) Ympärivuotisen toiminnan näkökulmasta ajatellen Jämsänjoen ulkoilureitistö toteuttaa matkailun Master Planin päätavoitteita.

4.2 Himos

Himos on Jämsän tärkein matkailukohde. Vuonna 1984 avattu hiihtokeskus on vuosien mittaan kasvanut yhdeksi Suomen suosituimmaksi hiihtokeskukseksi. Nykyään Himoksella on 21 laskettelurinnettä ja 16 km hiihtolatuja. Tulevaisuudessa latuverkostosta tulee kattavampi, sillä tekeillä oleva latuyhteys Jämsään tuo Himoksessa hiihtävien ulottuville Jämsän seudun latuverkoston, jonka pituus on noin 100 km. Laskettelurinteiden ympärille on luotu ympäri vuoden niin matkailijoita kuin lähialueiden asukkaitakin kiinnostava matkailukeskus. Talvella rinneravintolat sekä laavu- ja nuotiopaikat pitävät laskettelijat ja hiihtäjät tyytyväisinä, ja lapsille tekemistä tarjoavat hiihtokoulu, pulkkamäki ja leikkipaikka. Majoitus-

paikkana voi käyttää hotellia, motellia tai mökkiä, joita Himoksen läheisyydessä on paljon. Lähiseuduilla on myös lukuisia ravintoloita ja yrityksiä, jotka tarjoavat kokouspalveluita. Toimintaa kaipaaville eri yritykset järjestävät moottorikelkkailua, melontaa, värikuulapelejä, rattikelkkakisoja, ja lukuisia muita aktiviteetteja. (Info 2011.) Viihdettä tarjoaa vuodenajasta riippumatta HimosAreena, jossa esiintyy usein Suomen suosituimpia artisteja ja yhtyeitä. Kesällä Himoksella järjestetään The Voice Juhannus musiikkifestivaalien lisäksi Pipefest sekä Iskelmä festivaali. Erityisesti juhannusfestivaalit ovat saaneet ihmiset huomaamaan Himoksen muunakin kuin laskettelupaikkana. Himoksen varalle on tehty suuria suunnitelmia. Alueelle on suunniteltu kylpylän ja huoneistohotellin rakentamista sekä 18-reikäisen golfkentän perustamista (Tulokset 2011).

4.3 Jämsän potentiaali matkakohteena

Vuonna 2005 Matkailun edistämiskeskus (MEK) teki raportin tutkimuksesta, jossa kuntia tarkasteltiin matkailutarjonnan ja -kysynnän mukaan. Raportissa jaoteltiin kunnat neljään ryhmään: A, B, C ja D. Nämä matkailukuntaluokat määriteltiin kuntien matkailutarjonnan monipuolisuuden ja runsauden perusteella. Myös maakunnat arvosteltiin ja ryhmiteltiin vetovoimatekijöidensä ja palvelujensa perusteella. (Leinonen, Kauppila, Saarinen 2005, 2) Vain 20 kuntaa arvioitiin tarpeeksi monipuolisiksi päästäkseen A-luokkaan eli parhaaseen luokkaan. Suurin osa kunnista kuului B ja C-ryhmiin ja niin oli myös Jämsän laita. Jämsää kuitenkin luonnehdittiin erittäin monipuoliseksi matkailukunnaksi, sillä se sijoittui kaikkien tutkittujen vetovoimatekijöiden (majoitus-, ravitsemis- ja liikennepalveluiden tarjonnan, luonnonvetovoiman, kulttuurivetovoiman sekä ohjelmapalveluiden ja tapahtumien tarjonnan) vertailussa toiseen luokkaan. (Leinonen et al. 2005, 5, 55.) Suomen kuntien matkailun rakenne jaoteltiin kotimaiseen vapaa-ajan- ja työmatkailuun sekä ulkomaiseen vapaa-ajan- ja työmatkailuun. Näistä neljästä Jämsän oli eniten kotimaisen työmatkailun kunta, mitä selitettiin paperitehtaan olemassaololla. (Leinonen et al. 2005, 66 & 68.)

Matkakohteen houkuttelevuuteen ja näin ollen matkustuspäätökseen vaikuttavat alueen vetovoimatekijät. Middleton et al. määrittelee matkailun vetovoimatekijät neljään kategoriaan: luonnon, rakennetut, kulttuuriset ja sosiaaliset vetovoimatekijät. Luonnon vetovoimatekijöitä ovat esimerkiksi maisemat, ilmasto, kasvillisuus, eläimistö ja luonnonvarat. Rakennettuihin vetovoimatekijöihin kuuluu muun muassa arkkitehtuuri, monumentit, kävelykadut, puistot, satamat, laskettelurinteet, golfkentät ja erikoisliikkeet. Kulttuurisia vetovoimatekijöitä ovat historia, kansanperinne, uskonto, taide, teatteri, musiikki, museot ja festivaalit. Kohdealueen asukkaiden elämäntyyli, tavat, kieli ja mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen taas ovat sosiaalisia vetovoimatekijöitä. (Middleton, Fyall & Morgan 2001, 125) Jämsästä löytyy sisältöä näistä jokaiseen kategoriaan, mutta suosituimpana kohteena Himos dominoi Jämsän vetovoimaa ja imagoa.

4.4 Imago

Imagolla tarkoitetaan jonkin asian yleisvaikutelmaa (Vuokko 2003, 103). Imagon muodostumisessa osapuolina on viestin lähettäjä ja vastaanottaja. Lähettäjä miettii, millaisen viestin haluaa lähettää vastaanottajille ja mitä kanavaa pitkin ja vastaanottaja tulkitsee viestin sanoman. (Åberg 2000, 33.) Imago pyrkii herättämään mielikuvia ja vetoamaan tunteisiin (Sotarauta & Mustikkamäki 2001, 157). Imagon muodostuminen siis tapahtuu vasta viestin vastaanottajan päässä, minkä vuoksi siihen vaikuttaa vastaanottajan mielipiteet, tiedot ja valmiit mielikuvat. Raunio luonnehtii imagoa kaupunkien ja alueiden markkinoinnin näkökulmasta seudun erityiseksi piirteeksi, joka erottaa seudun toisista muuten vastaavista seuduista (em, 155). Jämsässä tämä erityinen piirre on Himos.

Jämsän imagomarkkinoinnissa aiotaan korostaa alueen luontaisia vahvuuksia kuten esimerkiksi ekologisuutta, turvallisuutta ja ympäristöarvoja (Jämsän parempi tulevaisuus 2020 -strategia 2010, 11). Tämän markkinoinnin tarkoituksena tosin on uusien asukkaiden houkuttelevuus Jämsään eikä matkailijoiden. Toisaalta turvallisuus ja ympäristöarvot ovat hyviä valtteja minkä tahansa imagon kehittämisessä. Luonnonkatastrofien tai terrori-iskujen vaivaamien kohteiden suosio las-

kee ja matkakohteet, joissa voi olla rauhallisin mielin, tuntuvat houkuttelevammilta. Turvallisuus ei kuitenkaan auta Jämsää erottumaan muista Suomen potentiaalisista matkakohteista. Ekologisuus ja ympäristöarvojen korostaminen auttaa positiivisemman imagon luomisessa, mutteivät ehkä yksinään toimi vetovoimatekijänä. Ympäristötietoiset matkailijat voisivat valita Jämsän hyvien joukkoliikenneyhteysien vuoksi matkakohteekseen, mutta se vaatisi ratayhteysien sekä seudullisen joukkoliikenteen kehittämistä sekä tämän jälkeen onnistuneesta kehittämisestä tiedottamista.

Jämsän seudun imagoa on tutkittu moneen otteeseen viime vuosikymmenellä. Tutkimusten perusteella Jämsän imagon pohjalla on Himoksen imago. Jämsän seudulla on hajanainen identiteetti, joten yhtenäistä imagoa ei ole muodostunut. Seutu tunnetaan enemmänkin ohikulkupaikkana tai Himoksen sijaintipaikkana. (Jämsän seudun vetovoimatekijät 2008, 2-3.) Vuonna 2009 tehdyssä tutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, miksi he ovat jääneet Jämsän seudulle. Työn, perheen ja muiden henkilökohtaisten asioiden jälkeen tärkein syy oli luonto ja kauniit maisemat, jonka nimesi noin 16 % vastaajista. Kysyttäessä Jämsän seudun erityisen hyviä puolia 32 % nimesi kauniin luonnon ja maisemat. Toiseksi parhaaksi puoleksi äänestettiin sijainti ja kolmanneksi harrastusmahdollisuudet. (em. 9-10.) Luonto on siis tärkeässä osassa alueen asukkaiden viihtymisessä, mutta riittäkö se houkuttelemaan matkailijoita.

Tutkimukseen vastanneista noin 30 % oli sitä mieltä, että Himos on Jämsän seudun toimivin markkinointivaltti, ja sen varaan on hyvä rakentaa imagoa. Luonto oli kuitenkin Himoksen lisäksi hyväksi koettu vaihtoehto. Sitä kannatti lähes 27 %. Markkinointia hyviä palveluita korostaen kannatti noin 24 %. Jämsän vetovoimaisuuden parantamisen keinoiksi suosituimmat ehdotukset olivat keskustan yleisilmeen korjaaminen, kauppapalvelujen lisääminen, uusien työpaikkojen näkyville tuominen sekä tonttitarjonnan parantaminen. Viheralueiden, joen rantojen sekä sataman parantaminen oli ”päässyt” listalla yhdeksänneksi. (em. 11,13.) Ulkoilureittien suunnittelun kannalta tutkimuksien tulokset kannustavat hyödyntämään kauniita maisemia ja luontoa, kehittämään yhteyttä keskustasta Himokseen sekä yhdistämään monipuolisesti harrastusmahdollisuuksia reitin varrelle.

4.5 Viheralueet ja luonto matkailun valttikortteina

”Luonnon vetovoima on Suomeen suuntautuvan matkailun tärkein peruste” (Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi 2002, 12).

Kun ulkomailta tulevia matkailijoita yritetään houkutella Jämsään, on siis tärkeää miettiä, kuinka markkinoida ja tuoda esille Jämsän luonnon kauneutta ja erikoisuuksia. Kaunis luonto ei vetoa pelkästään ulkomaalaisiin turisteihin, vaan myös kotimaan matkailijat arvostavat silmää miellyttäviä maisemia. Jämsässä erityisesti jokilaakso tarjoaa hienoja luontokokemuksia sekä asutuksen että metsien ja peltojen keskellä ja kattava ulkoilureitistö jokivarressa toisi nämä kokemukset helpommin saataville.

Hyvät liikkumis- ja virkistäytymismahdollisuudet vaikuttavat positiivisesti maakuntien ja kuntien ulkoiseen kuvaan. Ne vaikuttavat myös alueiden ja yritysten kilpailukykyyn sekä kiinteistöjen arvoihin. (Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi 2002, 7.) Hyvät liikkumis- ja virkistäytymismahdollisuudet eivät kuitenkaan yksinään paranna minkään alueen imagoa vaan näistä mahdollisuuksista on tiedotettava niin, että mahdollisuudet tunnetaan. Jämsänjoella reittikartat ja selkeät opasteet reittien varrella olisivat ensimmäinen askel reitistön saamiseksi ihmisten tietoisuuteen. Jos laaja reitistö toteutetaan hyvin ja siitä tulee osa Jämsään liitettyjä mielikuvia, se varmasti vaikuttaa positiivisesti Jämsän imagoon.

5 JÄMSÄNJOEN JA SEN YMPÄRISTÖN VIRKISTYSKÄYTTÖ

5.1 Jokiympäristö virkistyskäytössä

Jokiin ja niiden varrelle syntyy omanlaisensa ympäristö. Joissa elävien kasvien, kalojen ja muiden eliöiden on täytynyt sopeutua jatkuvaan veden virtaukseen, minkä vuoksi ne eivät enää välttämättä pärjää muunlaisilla alueilla. Erikoiset elinolosuhteet eivät koske vain joen uomia vaan myös alueita, joille tulvan sattuessa vesi nousee. Näiden tulvatasankojen olosuhteisiin eivät kaikki kasvit kykene sopeutumaan, eli myös jokien varsilla kasvillisuus voi olla sellaista, jota ei muilta alueilta löydä. Harvinaisuudet ja erikoisuudet voivat herättää ihmisten mielenkiinnon ja tehdä jokiympäristöistä houkuttelevia käyntikohteita.

Joet ovat monipuolisia ympäristöjä myös kalojen osalta, sillä suurin osa Suomen sisävesien kaloista viihtyy virtaavissakin vesissä ainakin osan elämänsä. Hapekkaassa jokivedessä viihtyvät esimerkiksi lohi, taimen, harjus, hauki, ahven ja made. (Kalat jokiekosysteemissä 2011.) Kalastajille joet tarjoavat usein monipuolisesti vaihtoehtoja runsaan lajiston ja vaihtelevien olosuhteiden puolesta ja siksi ne ovatkin suosittuja kalastuspaikkoja. Monipuolinen jokiympäristö voi olla myös monien lintulajien asuinpaikka. Tiheän rantakasvillisuuden seasta linnut voivat löytää suojaisia pesäpaikkoja ja kalaa ja hyönteisiä on lähellä saatavilla ravinnoksi. Jokivarret voivat olla lintuharrastajille todella mielenkiintoisia ympäristöjä.

Jokiympäristöt voivat olla vaihtelevia maisemiltaankin, sillä veden virtausnopeuden, uoman leveyden sekä ympäröivän kasvillisuuden tiheyden ja korkeuden vaihtelut vaikuttavat paikan luonteeseen. Sama joki voi olla vuolaasti virtaava kivikoinen koski varjoisan metsän keskellä ja leveä verkkaisesti virtaava mutkittileva uoma avarassa peltomaisemassa. Kaikki jokiympäristöt eivät sellaisenaan ole sopivia virkistyskäyttöön. Vesi on itsessään houkutteleva elementti, mutta pelkkä veden äärellä käynti ei välttämättä auta virkistäytymisessä. Esimerkiksi runsaan kasvillisuuden takana virtaava kapea joki voi näyttää vain epäsiistiltä ojalta, tai kaupungissa betoniseinien välissä virtaava harmaanruskea vesi voi näyttää likai-

selta viemäriveredeltä. Näistä kummassakaan tapauksessa joen äärellä käyminen tuskin on rentouttava tai mieltä virkistävä kokemus.

Esteettisyyden ja viihtyisyyden kannalta rantojen umpeenkasvu on suuri ongelma. Turvallisuuden tunnekin voi kärsiä, jos joen rannassa tiheä kasvillisuus peittää näkymiä. Toisaalta salaperäisyys on kiehtovaa. Ainakin polulla tai tiellä kulkiessa mielenkiinto pysyy yllä, kun ei näe, mitä seuraavan mutkan takaa paljastuu. Parhaassa vaihtoehdossa ympäristössä on sekä avoimia pitkiä näkymiä että kasvillisuuden sulkemia tiloja. Rannan tiheällä kasvillisuudella on kuitenkin hyötyjä. Se toimii suojavaikkeenä pidättämällä ravinteita kulkeutumasta veteen ja tarjoaa hyvää elintilaa monille eläimille.

Jokimaisemien ihailun, kalastuksen ja lintujen tarkkailun lisäksi joissa halutaan pystyä myös liikkumaan. Veden suuri virtausnopeus ja kosket rajoittavat liikkumismahdollisuuksia. Suurien korkeuserojen joissa liikkumaan pystyvät vain koskenlaskun harrastajat. Verkkaisesti virtaavissa vesissä taas pystyy soutamaan vastavirtaankin pitkiä matkoja ja uimaan ilman huolta, että virta vie mukanaan. Tällaiseen jokeen pienet laivatkin pystyvät tulemaan, jos uoma vain on tarpeeksi leveä ja syvä.

5.2 Jämsänjokivarsi matkailijan näkökulmasta

Jämsä tunnetaan lähinnä Himoksesta ja paperiteollisuudesta eikä Jämsänjoesta ja sen kauniista ympäristöstä. Matkailijan näkökulmasta paperitehtaan sijainti jokilaaksossa voi aiheuttaa enemmän negatiivisia kuin positiivisia mielikuvia. Vaikka negatiiviset mielikuvat eivät olisikaan todenmukaisia, ne voivat silti vaikuttaa matkustuspäätökseen. Himokseen matkustavat tuskin tehtaan olemassaolosta välittävät, mutta heidän kohteensa onkin Himos, ja he voivat viettää siellä aikansa. Sieltä voi tuntua hankalalta lähteä Jämsän keskustaan tai joelle. Antamalla jokin syy lähteä käymään Jämsänjoella ja osoittamalla sopivia keinoja päästä sinne voidaan Himoksen matkailijat saada helpommin houkuteltua sinne. Himoksen suosio ei ole missään tapauksessa huono asia muulle Jämsälle ja jokivarrelle, se on vain

osattava hyödyntää. Mitä paperitehtaiden olemassaoloon tulee, pelot hajuhaitoista, saasteista ja melusta ovat hälvenemässä esimerkiksi päästörajoituksien ansiosta. Negatiivisia mielikuvia voi aktiivisestikin hälventää korostamalla myönteisiä asioita. Esimerkiksi Jämsänkosken tehdasympäristöä voi markkinoida nähtävyytenä, koska onhan se valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

KUVA 5. Linnasenvuori ja Jämsänkosken tehdas hallitsevat maisemaa (2011).

Saavutettavuus on matkakohteelle tärkeä ominaisuus. Ulkomailta tulevalle Jämsän sijainti Keski-Suomessa voi tuntua hankalalta. Kotimaan matkailijalle Jämsän sijainti kuitenkin on suotuisa. Omalla autolla valtateitä pitkin on nopea tulla, juna-liikenne on ainakin vielä toistaiseksi vilkasta ja monet pitkän matkan linja-autot kulkevat Jämsän kautta. Vesiteitsekin Jämsä on helposti saavutettavissa oleva paikka. Jämsänjoki laskee Päijänteeseen ja sitä kautta se on yhteydessä koko Kymijoen vesistöön, jonka vuoden 2010 matkustajamääräksi laskettiin 63 600 (Kotimaan vesiliikenteen matkustajamäärä alueittain ja liikennelajeittain, 2010 2011). Näiden vesillä matkustavien houkuttelemiseksi Jämsässä on satamia ja vieras-venelaitureita, mutta satamapalvelut ovat puutteelliset. Jämsän keskustan kehittä-

missuunnitelmassa Seppolan satamasta on tehty vierailijaystävällisempi, mikä varmasti auttaa veneilijöiden kiinnostuksen herättämisessä.

Päijänteen risteilymatkailijoiden ja veneilijöiden lisäksi melonnan harrastajat ovat ryhmä, joka kannattaa huomioida. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisemassa valtakunnallisessa matkailustrategiassa erilaisten vesistötuotteiden kehittäminen nostetaan tärkeäksi teemaksi ja yksi erikseen mainituista vesistötuotteista on melonta (Valtakunnallinen matkailustrategiatyöryhmä 2006). Tämän pohjalta matkailun edistämiskeskus teki melontamatkailun kehittämisstrategian vuosille 2009-2013. Strategiaan liittyi myös toimintasuunnitelma, jossa kehittämiskohteiksi nimettiin muun muassa melontamatkailukeskittymien luominen suotuisimmille vesistömatkailualueille ja rantautumispaikkojen ja taukopaikkojen infrastruktuurin rakentaminen ja ylläpitäminen. (Melontamatkailun kehittämisstrategia 2009-2013 2009.)

Jämsänjoen kautta kulkee Wanhan Witosen melontareitti, joka alkaa Petäjävedeltä ja päättyy Jämsän Arvajalle Päijänteelle. Reitin kokonaispituus on 75 km ja sen kulkee kahdessa päivässä. Reitillä järjestetään erilaisia tapahtumia ja ohjattuja retkiä, mutta sinne voi lähteä myös omatoimisesti. Muutamaa maitse kierrettävää koskea lukuun ottamatta koski- ja virtaosuudet ovat helppoja, ja eniten reitillä on järvimelontaosuuksia, joten Wanhalle Witoselle lähtijän ei tarvitse olla erityisen kokenut meloja. (Wanhan Witosen melontareitti 2011 a & b.) Reitin varrella on erilaisia taukopaikkoja ja Jämsänjoelta listatut paikat ovat Jämsänkosken puolella Oinaala, Naiskoski, uimahalli ja Kelloranta ja Jämsän puolella Paunun urheilu- puisto, Seppolan satama ja Hulkkionlahti. Jämsänjoen taukopaikkojen lukumäärää on moitittu liian pieneksi ja olemassa olevien paikkojen varustelua puutteelliseksi. Melojat tarvitsisivat enemmän matalia laitureita ja taukopaikkoja, joissa olisi esimerkiksi nuotiopaikka ja jonkinlainen katos. Taukopaikoista Kellokallion ranta on tällä hetkellä Jämsänjoen paras (KUVA 6). (Pajunen 2011.) Jämsällä olisi hyvät edellytykset houkutella melonnan harrastajia ja sitä kokeilemaan haluavia, mutta ensin taukopaikat olisi saatava kuntoon ja sen jälkeen markkinointi hoidettava tehokkaasti. Jämsänjoki ja sen tarjoamat mahdollisuudet ovat muutenkin tunte- mattomia, joten koko alue kaipaisi mainostusta.

KUVA 6. Kellokalliolla on muun muassa grillikatos ja puuvarasto (2011).

5.3 Jokivarren merkitys alueen asukkaille

Vuosina 1997–2000 toteutetun tutkimuksen mukaan ”95 % suomalaisista ulkoilee kodin lähiluonnossa”, joista noin kolmannes tekee sitä lähes päivittäin (Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi 2002, 11). Erilaiset lähivirkistysalueet ovat siis aktiivisessa käytössä ympäri vuoden. Hyvä lähivirkistysalue tarjoaa mahdollisuuksia liikkua, oleskella ja harrastaa monipuolisesti. Ulkona halutaan kävellä, pyöräillä, ulkoiluttaa koiraa, oleskella, ottaa aurinkoa, hiihtää, juosta, uida ja leikkiä. Tällä hetkellä Jämsänjoen varrella näitä kaikkia pystyy tekemään, mutta sopivia paikkoja ei ole monta. Monet jämsäläiset asuvat kävelymatkan päässä joesta, joten on luonnollista, että mielenkiintoinen jokiympäristö hyödynnetään lähivirkistysalueena. Kodin lähellä sijaitseva laadukas virkistysalue lisää asuinpaikan miellyttävyyttä ja asumisviihtyvyyttä.

Kesän ja syksyn 2010 aikana Jämsänjoki virtaa! -hankkeen kautta tehtiin kyselyn jämsäläisille koskien Jämsänjoen käyttöä. Kysely keskittyi lähinnä selvittämään, millaista toimintaa jokivarteen kaivataan, mutta kyselyn tuloksista sai myös tietoa,

millaiseksi jokivarsi koetaan nyt ja miten aluetta käytetään. Kyselyyn tuli 80 vastausta. Kysyttäessä kiinnostavimpia vapaa-ajanviettotapoja jokivarressa useimmin vastauksissa mainittiin ulkoilu, retkeily ja kävely. Toiseksi kiinnostavimmaksi nimettiin kalastus ja kolmannella sijalla oli melonta. Jaetulla neljännellä sijalla oli tapahtumat, urheilu ja veneily. Muista vapaa-ajanviettotavoista ääniä sai ainakin uinti, lintubongaus, pyöräily, luonnosta nauttiminen, hiihto ja risteilyt. (Tiainen 2010, 41-42.)

Jämsän olemassa oleva rantatie on paikallisten ahkerassa käytössä. Talviaikaan siellä on tosin ongelmana eri käyttäjäryhmien erimielisyydet. Lumen tultua rantatiestä tehdään latu, mutta kävelijät jatkavat edelleen siellä kävelyä, mikä ei tee ladun kunnolle hyvää. Kuitenkin jokivarressa on liikkumismahdollisuus ympäri vuoden. Jämsänkoskella Koskikeskisen rannan kiertävä ja Oinaalan urheilukeskukseen johtava rantaraitti, Linnasenvuoren polut sekä Kellokallion kävelyreitti ovat suosittuja. Liikunnan harrastaminen rannassa onnistuu kävelyreittien lisäksi esimerkiksi Paunun ja Oinaalan urheilukeskuksissa. Jämsän keskustan tuntumassa sijaitsevassa Paunun urheilukeskuksessa on esimerkiksi jäähalli, tenniskentä, juoksurata sekä nurmikenttiä. Oinaalassa taas on yleisurheilukentän lisäksi beachvolley-kenttiä, uimaranta ja pienvenesatama. (Urheilu- ja pallokentät 2009) Ennen joen puhdistumista uiminen likaisessa Jämsänjoessa ei ollut suotavaa, joten uimarannoille etsittiin paikkoja muualta. Uimarantoja on Koskikeskisen rannalla, Pispalassa, Jaatilanjärvellä, Särkijärvellä sekä maauimala Jämsän keskustassa.

Jopa 47 %:n suomalaisista väitetään harrastavan veneilyä (Veneily Suomessa 2011). Jämsässä veneilyharrastus on ainakin jokivarressa erittäin näkyvää, sillä sekä yksityisiä että yhteisiä venelaitureita ja -rantoja on paljon. Jos ei satu asumaan rannassa eikä siis voi pitää venettään omassa laiturissa, kaupungilla on monia maksullisia laituri- ja rantapaalupaikkoja, joista voi valita veneelleen säilytyspaikan. Oman veneen puuttuminen ei silti estä joella liikkumista. Pienet risteilylaivat kulkevat kesällä säännöllisesti jokea pitkin Päijänteelle ja tilausristeilyjäkin saa järjestettyä.

6 LÄHTÖKOHDAT JOKIVARREN ULKOILUREITIN SUUNNITTELULLE

6.1 Asukkailta tulleet toiveet

6.1.1 Asukaskysely

Vuonna 2010 teetetyssä kyselyssä tiedusteltiin, millaisia parannusehdotuksia Jämsän asukkailla on jokivarteen. Vastanneista 12 % oli sitä mieltä, että Jämsänjoen rantareittiin ja ulkoilureittiin tulisi kiinnittää huomiota. Sama määrä vastaajia halusi myös panostusta joen siisteyteen, kunnostamiseen ja raivaukseen. Muuten jokivarteen toivottiin esimerkiksi enemmän tietoa kohteista ja toiminnasta, tapahtumien ja toiminnan kehittämistä, imagon parantamista, laavuja ja levähdyspaikkoja, uimapaikkoja sekä merkittyjä kohteita ja reittejä. Ehdotuksia tuli paljon, mistä voi päätellä, että jokivarressa olisi paljon parannettavaa ja myös potentiaalia. Kysyttäessä, millaista toimintaa kaivataan Jämsänjoelle, eniten ääniä saivat liikuntatapahtumat (25 %) ja luontoretket (22 %). Vastaajat saivat myös esittää toiveita, millaisia käyntikohteita, palveluita, tapahtumia ja harrastusmahdollisuuksia Jämsänjoen ympäristöön haluttaisiin saada. Eniten joen rantaan toivottiin kahvilaa, ravintolaa tai terassia. Toiseksi suosituin toive oli rannan ulkoilureitistön kehittäminen. (Tiainen 2010, 42-46.)

Kyselyssä pyydettiin myös vastaamaan, mitkä ovat kiinnostavimpia käyntikohteita Jämsänjoen ympäristössä. Suosituimmaksi kohteeksi paljastui Kellokallio ja sen jälkeen Jämsän rantatie ja puistoalue sekä Hulkkion satama. Muita ihmisiä eniten kiinnostaneita kohteita oli Paunu, Jämsän satama, Pälämäen museo, museo ja kahvila Wanha makasiini, Pispalan ranta, Tuulikki-laiva, Apteekkarin yrttimaa ja Aarresaari. (Tiainen 2010, 48-49.) Kiinnostavia kohteita nimettiin koko joen pituudelta, joten ulkoilureitistönkin on hyvä kiertää joki kokonaan. Pitkä ja monipuolinen reitti jokivarressa antaa myös paremmat edellytykset toivottujen liikuntatapahtumien ja luontoretkien järjestämiseen.

6.1.2 Keskustelutilaisuudet

Syksyllä 2010 Jämsänjoki virtaa! - hanke järjesti kaksi keskustelutilaisuutta. Niistä ensimmäisen aiheena oli jokivarren ulkoilureittien kehittäminen. Tilaisuudessa Jämsän kaupungin maankäyttöpäällikkö, Jämsän seudun elinkeinoelämän kehitysyhtiön Jämsek Oy:n matkailupäällikkö ja reitistö-hankkeen projektipäällikkö sekä kaksi alueen yrittäjää saivat puheenvuoroissaan kertoa näkemyksiään jokivarren tulevaisuudesta ja ulkoilureittien kehittämisestä ja muut osallistujat saivat vapaasti kysellä ja kommentoida. Toisen keskustelutilaisuuden teema oli Jämsänjoen kehittäminen. Molemmissa tilaisuuksissa esitettiin monia toiveita ja ideoita koskien Jämsänjokivartta sekä ulkoilureitistöä.

Tärkeänä pidettiin Himokselta keskustaan tulevaa reittiä, jota sekä matkailijoiden että asukkaiden olisi mukava käyttää. Toimivaan reitistöön kuuluisi myös selkeät ja kattavat opasteet. Opasteiden saamisen lisäksi koko alueesta kaivattaisiin karttoja, joihin olisi merkitty kävelyreitit, ladut, pyöräreitit, laavut ja näkötornit. Alueen luontokohteista ja nähtävyyksistä haluttaisiin lisää tietoa. Reitin varteen haluttaisiin lisää laavuja, uimarantoja ja muita pysähdyspaikkoja. Osa houkuttelevaa ja turvallista ulkoilureittiä olisi myös riittävä valaistus, joka pidentäisi reitin käyttöaikaa ja toisi turvallisuutta. Tärkeää on saada reitistä selkeä ja helppokulkuinen, minkä saavuttamiseksi yhteys reitiltä joen ylittävälle silloille tulisi tehdä mutkattomaksi.

Ulkoilureittien kehittämisen lisäksi esitettiin paljon toiveita jokea pitkin liikkuvien näkökulmasta:

- Jämsän satamaan laadukkaita satamapalveluita matkailijoita varten
- uusi laituri 9-tien sillan ja Kansanopiston välille, jotta korkeilla purjeveneillä voisi tulla lähemmäs Jämsän keskustaa
- Leilahteen pienvenesatama
- laivayhteys Kellokalliolle asti
- lisää venepaikkoja.

Useaan kertaan mainittiin myös joen rantojen raivaus ja kunnostus, sillä rantojen nykykuntoa pidetään epäsiistinä. Maisemankin umpeen kasvamisesta kannettiin huolta ja ehdotettiin maisemien avartamista raivaamalla. Kuitenkin muistutettiin, että kaikissa raivaustöissä luonnon monimuotoisuus ja erityisesti alueen monipuolinen linnusto tulisi ottaa huomioon.

6.2 Ulkoilijan odotukset sekä mieltymykset

Ulkoilureitille lähtevä henkilö odottaa reitiltä tiettyjä asioita. Näihin odotuksiin ja reitin kokemiseen vaikuttaa henkilön tausta. Paikallinen, reittiä usein käyttävä haluaa vaihtelevuutta. Hän odottaa voivansa itse muunnella reittiä esimerkiksi kokeilemalla vaihtoehtoista polkua, oikaisemalla jonkun osan ohi tai kiertämällä sen kauempaa. Reittiä halutaan myös kulkea eri tavoin: kävellen, pyörällä, rullaluistimilla... Tärkeitä ovat monipuoliset liikuntamahdollisuudet sekä vaivaton liikkuminen. Matkailija sen sijaan odottaa ulkoilureitillä näkevänsä alueelle tyyppillistä ympäristöä. Hän haluaa aistia paikan tunnelman kulkemastaan ympäristöstä. Matkailijan odotuksiin vaikuttaa myös kulttuuri, jossa hän on kasvanut. Esimerkiksi metsän keskellä kulkevaa ulkoilureittiä luonnossa liikkumiseen tottunut suomalainen katsoo eri silmin kuin kaupungissa kasvanut saksalainen. (Karjalainen & Verhe 1995, 45.)

Ulkoilureitille lähtiessä halutaan nähdä kauniita maisemia, kokea luonnonrauhaa sekä saada uusia elämyksiä ja kokemuksia. Odotusten mukainen miellyttävä maisema on monipuolinen, vaihteleva ja salaperäinen, mutta silti selvästi jäsentyvä, jotta siitä olisi helppo muodostaa mielikuva. Usein miellyttävimmiltä tuntuvat paikat ovat sellaisia, joista näkee paljon ja pitkälle mutta joissa ollessa tuntee olevansa piilossa. Tärkeää on myös maiseman luonnonmukaisuus ja omaleimaisuus. Ulkoilureitin odotetaan näyttävän paikan ominaispiirteitä, jotta se erottuisi muualta olevista reiteistä. (em. 45-47.) Erityyppisiin ulkoilureitteihin kohdistuu erilaisia odotuksia. Esimerkiksi taajamissa olevien lähireittien ei odoteta tarjoavan henkeäsalpaavia maisemia, luonnonrauhaa tai maailmankatsomusta mullistavia elämyksiä. Tietenkin niiden ympäristön halutaan olevan kauniita ja tarjoavan miellyt-

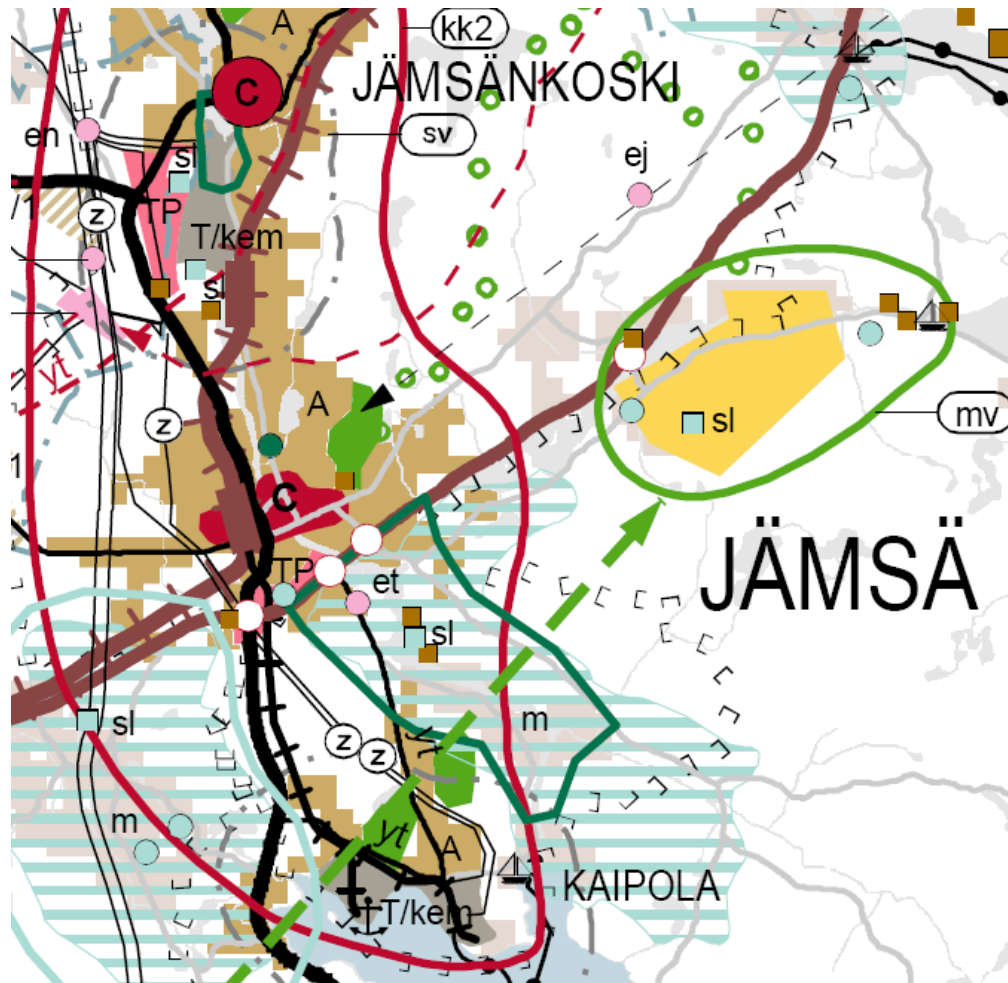
täviä kokemuksia, mutta tärkeää on reitin sijainti ja hyödynnettävyys eri tarkoituksiin. Luontoreiteillä taas maisemat, ainutlaatuinen luonto, luonnonrauha tai luonto- tai ympäristökasvatus on yleensä syy reitille lähtemiseen. (em. 26-27)

6.3 Kaavoitus

6.3.1 Maakuntakaava ja rakennemalli

Jämsänjokivarren ulkoilureitin suunnittelussa Keski-Suomen maakuntakaava tarjoaa tärkeää tietoa alueesta. Joen varrella on valtakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöalueita, luonnonsuojelualueita sekä useita muinaismuistokohteita, jotka tuovat omat rajoituksensa reitin linjauksen ja tyyppin suunnittelulle. Toisaalta näistä kohteista ja niiden suojelusta olisi helppo kertoa, jos reitti kulkee niiden läheltä. Se voisi myös lisätä reitin kiinnostavuutta. Näiden kohteiden tarkemmat kuvaukset ovat otsikon ”Tärkeät kohteet” alla.

Kaavaan (KUVIO 6) on merkitty vihreällä katkoviivalla ulkoilun yhteystarve Himokselta Isojärven kansallispuistoon Jämsänjoen yli, mikä tukee ideaa koko joen kiertävästä reitistä. Joen alajuoksulla ei nimittäin ole siltoja enää 9-tien eteläpuolella. Myös moottorikelkkareittejä sekä Keski-Suomen maakuntaura tulevat lähelle jokea, joten niiden huomioiminen ulkoilureitin linjauksessa on tärkeää. Tosin maakuntauran merkitys nykyään on pieni, sillä reitti on päässyt monin paikoin huonoon kuntoon (Metsähallitus 2009) ja varsinkin Jämsässä se on jäänyt huomiotta (kokous 2011).

KUVIO 6. Ote Keski-Suomen maakuntakaavasta. (Keski-Suomen maakuntaliitto 2009 a.)

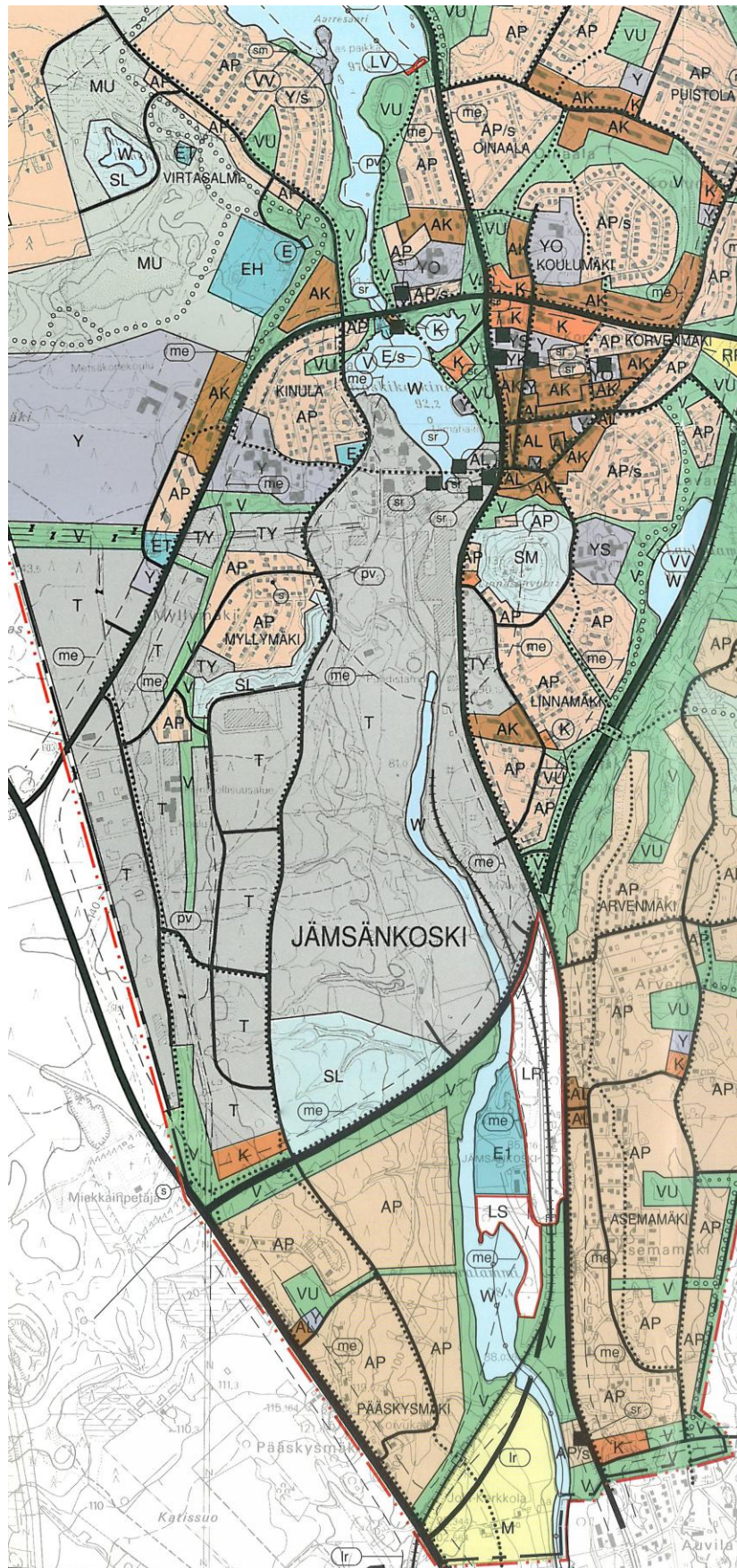
Vuoden 2011 aikana Jämsälle on tarkoitus valmistua rakennemalli. Rakennemalli ei ole maankäyttö- ja rakennuslain mukainen kaava vaan se on strateginen maankäyttösuunnitelma, joka on pohjana yleis- ja asemakaavoitukselle. Rakennemallityön tavoitteiksi on asetettu uusien kasvumahdollisuuksien luominen, Jämsän toiminnallisen yhtenäisyyden lisääminen, suuntaviivojen antaminen alueen kehittämiseksi, talouden ja kilpailukyvyn parantaminen sekä ilmastonmuutokseen haasteisiin vastaavan yhdyskuntarakenteen luominen. Tärkeät rakennemallissa ratkaistavat kysymykset liittyvät esimerkiksi asuinalueiden laajenemissuuntiin, ekologisesti kestävämpään yhdyskuntarakenteeseen, liikenneverkon ja joukkoliikenteen kehittämiseen ja viheralueiden ja virkistysreittien jatkuvuuden turvaamiseen. Jämsän rakennemalli liittyy tiiviisti Jämsän parempi tulevaisuus – strategiaan, 9-tien

kehityshankkeeseen, PK-teollisuuden Master Planiin, Himoksen Master Plan-töihin sekä Jämsä-Jyväskylä-Äänekoski-kehittämisyöhykkeeseen. (Airix ympäristö Oy 2010.)

Maaliskuussa 2011 esiteltiin neljä eri asiaihin painottunutta rakennemallivaihtoehtoa. Jokaisen vaihtoehdon lähtökohtina oli muun muassa Jämsän keskustan kehittäminen, vetovoimatekijöiden (Himos, Päijänne, Jämsänjoki, järvet) korostaminen, kulkuyhteyksien kehittäminen keskustasta Jämsänkoskelle, Himokseen ja kyliin, 9-tien kehittäminen, matkailun kehittymisen uhat ja mahdollisuudet sekä sijaintiedun hyödyntäminen. Vaihtoehto ”LAAKSO” keskittyy voimakkaimmin Jämsänjokilaakson kehittämiseen, ”RINNE” korostaa eniten Himoksen merkitystä ja sitoi sen vahvasti keskustaan, ”VÄYLÄ”-vaihtoehdon painopiste on 9-tien kehittämisessä ja ”KORTTELI” panostaa keskustan kaupunkimaisuuteen ja kevyen liikenteen sekä raideliikenteen kehittämiseen. Näistä vaihtoehdoista ”LAAKSO” ja ”RINNE” saivat eniten kannatusta kaupungin päättäjien keskuudessa. (Airix ympäristö Oy 2011.)

6.3.2 Yleiskaava ja ajantasa-asemakaava

Jämsänjokivarressa ei ole yhtenäistä yleiskaavaa vaan jokivarteen mahtuu kolme erillistä osayleiskaavaa. Jämsänkosken puolella kaavaan (KUVIO 7) on merkitty kevyelle liikenteelle rengasmaisia reittejä ainakin Koskikeskisen sekä paperitehdasalueen ympäri. Edellytykset jokivarren ulkoilureitistölle ovat siis olemassa. Kaavan mielenkiintoisin ehdotus ulkoilureitin kannalta on uusi yhteys joen yli teollisuusalueen eteläreunaa pitkin. Sen toteutuminen olisi reitistölle suotuisaa, mutta ilmeisesti erittäin epätodennäköistä (Kokous 2011). Kevyen liikenteen reitien varrelle jää kaksi luonnonsuojelualuetta ja yksi muinaismuistoalue, joiden esittelyt ovat luvussa 6.4.

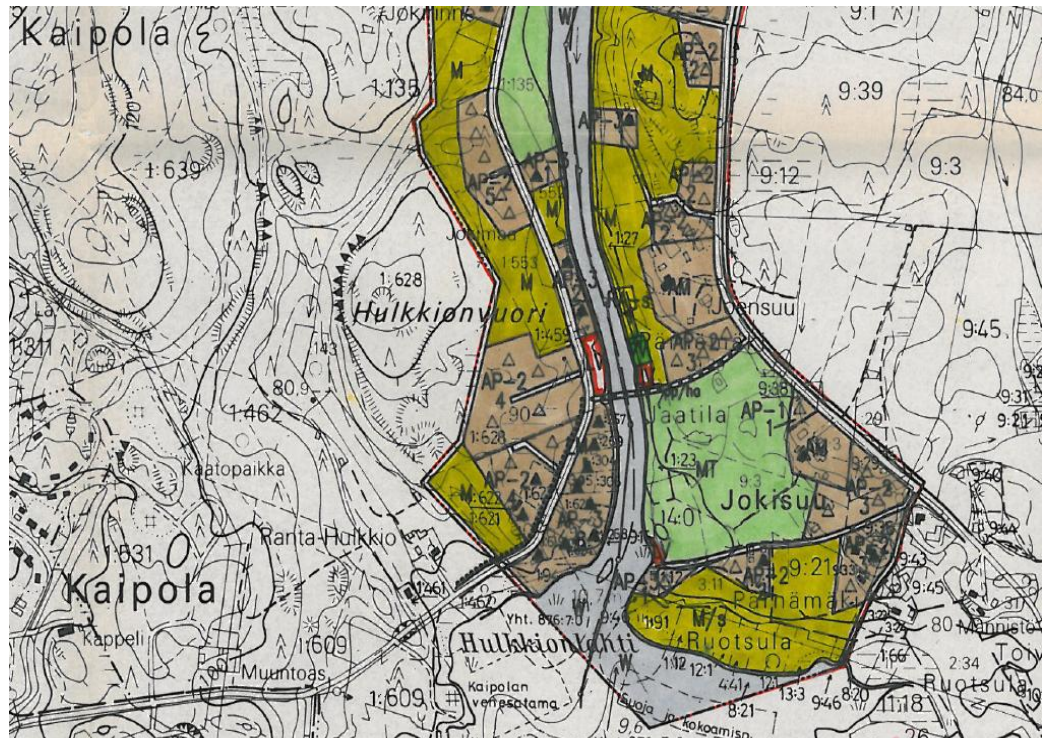
KUVIO 7. Ote Jämsänkosken keskustaajaman osayleiskaavasta (Jämsänkosken kaupunki 1994).

Jämsän taajamayleiskaava käsittää joen varren Jämsänkosken ja Jämsän vanhalta rajalta Leilahdelle. Kaava on vanha ja väritön versio on epäselvä. Siitä kuitenkin saa selville, että joen rannat on merkitty virkistys-, lähivirkistys- tai urheilu- ja virkistyspalvelujen alueiksi (KUVIO 8). Rannassa ei ole ulkoilureittiä, vaan kevyelle liikenteelle on merkitty reitit vain suurimpien teiden varsille.

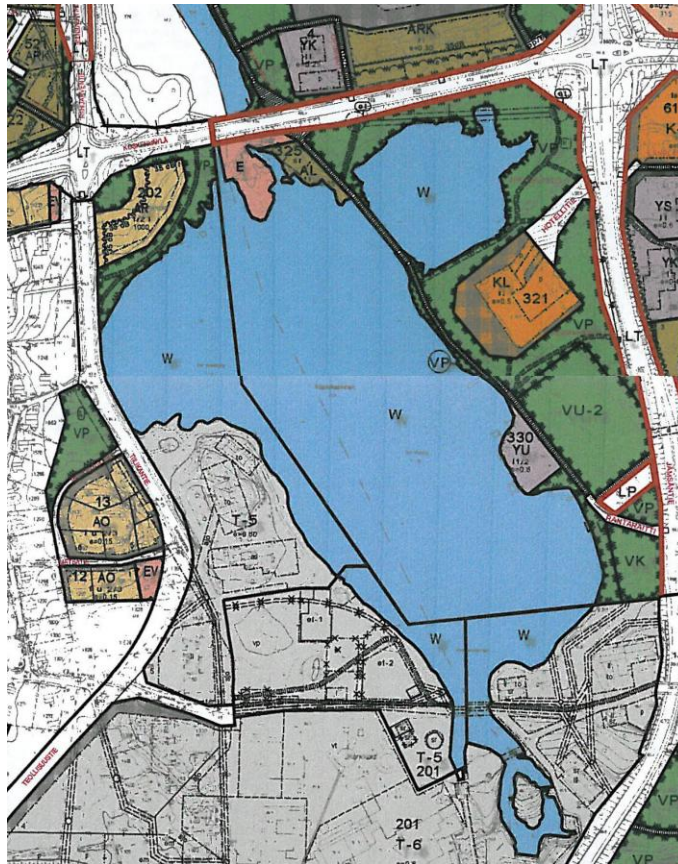
KUVIO 8. Ote Jämsän taajamayleiskaavasta (Jämsän kaupunki 1989).

Jämsänjoen ranta-alueiden osayleiskaava koskee jokivartta Viialan- ja Leilahdella Hukkionlahdelle. Joen pohjoispuolelle kaavaan on merkitty ulkoilureitti Pälämäen kotiseutumuseolta eteenpäin (KUVIO 9). Tätä linjausta voi käyttää sellaisenaan Virtapolun suunnittelussa. Linjaus on tehty lähinnä olemassa olevien polkujen ja metsäteiden mukaan. Mielenkiintoinen kohde reitin varrella on Virmapyhänvuori, jonka rannan puoleinen osa on aarnialuetta. Virmapyhänvuori myös näyttää upeal-

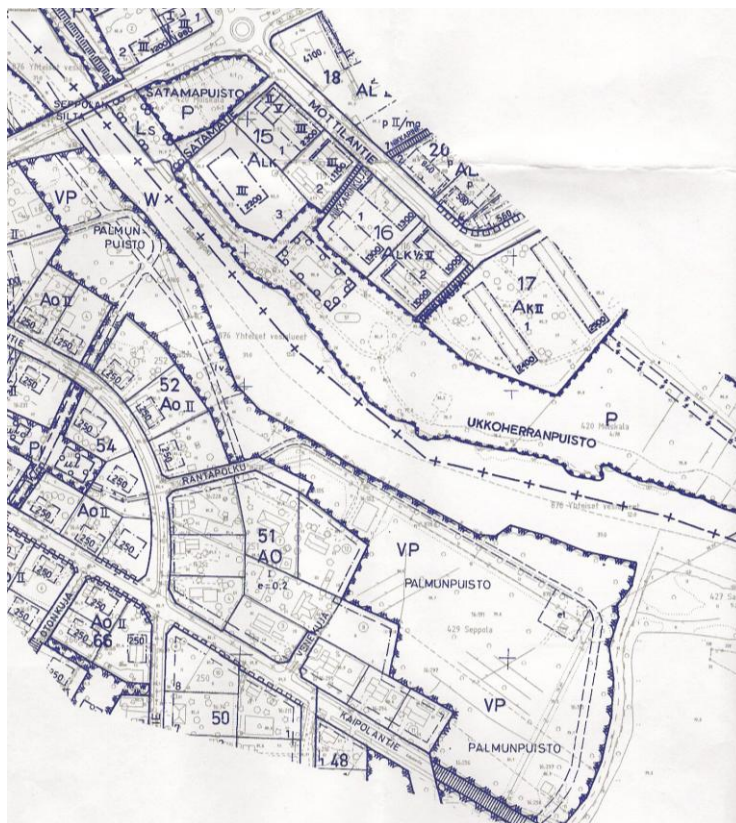

KUVIO 10. Ote Jämsänjoen ranta-alueiden osayleiskaavasta (Jämsän kaupunki & Suunnittelukeskus Oy 1997).

Jämsän ja Jämsänkosken keskustataajamat on asemakaavoitettu, ja niistä näkee, että tonttien ei ole suunniteltu ulottuvan rantaan asti. Jämsänkosken puolella suuren osan jokivarresta valtaa tehdasalue, mutta muuten rannat on jätetty kaavoittamatta tai suurelta osin merkitty viheralueeksi. Kevyt liikenne on huomioitu erityisen hyvin Koskikeskisen ympärillä (KUVIO 11), vaikka suuri osa rannasta onkin teollisuusaluetta. Kevyen liikenteen reittejä on merkitty myös Koskikeskiseltä Oinaalan suuntaan sekä Tuuralammilta Kellokalliolle. Jämsän puolella ajantasa- asemakaavassa joen varret ovat puistoalueita lukuun ottamatta muutamaa satamaja laituriipaikkaa sekä Paunun aluetta, joka on varattu urheilutoiminnalle. Ajatus joen rannassa kulkevasta ulkoilureitistä on selvästi pysynyt Jämsässä kaavoittajien mielessä, sillä reittiä on piirretty vanhalta kuntarajalta Pispalasta molemmin puolin jokea Ukkoherranpuistoon ja Palmunpuistoon asti (KUVIO 12).

KUVIO 11. Ote Jämsänkosken ajantasa-aseenkaavasta (Jämsän kaupunki 2010).

KUVIO 12. Ote Jämsän ajantasa-aseenkaavasta (Jämsän kaupunki 2011).

6.4 Tärkeitä kohteet

6.4.1 Ulkoilureitin vetovoimatekijät

Jokivarren tärkeät kohteet ovat ulkoilureitin vetovoimatekijöitä. Ne houkuttelevat ihmisiä reitille, pitävät reitillä liikkujan mielenkiintoa yllä ja tarjoavat elämyksiä. Tällaisten kohteiden sijainti ulkoilureitillä on siis reitin kiinnostavuuden kannalta erittäin tärkeä lähtökohta. Matkailun vetovoimatekijöistä luonto korostuu ulkoilureitin vetovoimatekijänä ja erityisesti kulttuuriset ja sosiaaliset vetovoimatekijät voivat olla merkityksettä. Toisaalta historiaan liittyvät tekijät voivat olla tärkeitä.

Karjalainen ja Verhe ovat luokitelleet ulkoilureitin vetovoimatekijät seitsemään kategoriaan, joista suurin osa liittyy luontoon ja maisemaan (TAULUKKO 1). Heidän mukaansa ulkoilureitin tulisi kulkea paikalle tyypillisten maisematilojen läpi ollakseen houkutteleva. Myös vesi erilaisissa muodoissa luo ihmiselle miellyttävää ympäristöä. Korkeuden vaihtelu ja kallion muodotkin, kuten siirtolohkaareet, kalliojyrkänteet ja luolat synnyttävät kiinnostavia tiloja ja näkymiä. Upeat näköalat voivat olla jopa ainoa syy jollekin ulkoilureitille lähtemiseen. Samanlaisia houkuttimia ovat luonnonsuojelualueet, sillä niissä voi nähdä ja kokea jotain ainutlaatuista. Myös muut luonnonsuojelullisesti arvokkaat kohteet ovat ulkoilureitin vetovoimatekijöitä. Kulttuurihistoriallisestikin arvokkaat kohteet voivat tuoda ulkoilureitille kulkijoita. Muun muassa muinaisjäännökset, vanhat myllyt ja historialliset tapahtumapaikat kiinnostavat ihmisiä sekä auttavat osaltaan ”paikan hengen” muodostumisessa. Tietenkin maisemien ja muiden paikallaan pysyvien kohteiden lisäksi ulkoilureitin vetovoimaa lisäävät suuresti toiminnalliset seikat. (Karjalainen & Verhe 1995, 55-56)

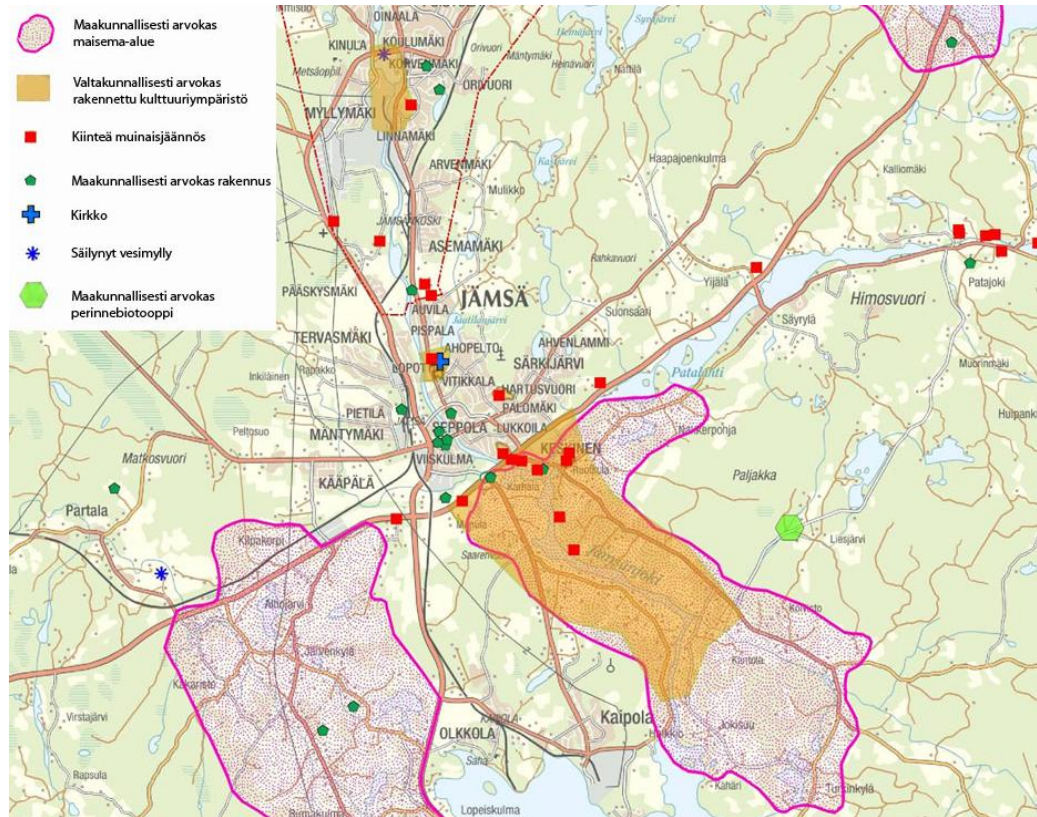
TAULUKKO 1. Ulkoilureitin vetovoimatekijöitä (Karjalainen & Verhe 1995, 55).

paikan henki eli omaleimaiset maisematilat	puronnotkot, kalliosolat, erämaiset suolammet, kosket vanhoine myllyineen, avarat niityt ja kukkakedot, kaskikoivikot, naavaiset kuusikot
vesien muodot	meri, järvet, lammet, poukamat, lahdet, suvannot, joet, kosket, purot, lähteet
kallion muodot	avokalliot, kalliojyrkänteet, muinaisrannat, pirunpellot, louhikot, kalliosolat, luolat, hiidenkirnut, siirtolohkareet
korkeusvaihtelut ja näköalapaikat	tunturit, vaarat, mäet, harjut, harjanteet, supat, rotkot
luonnonsuojelullisesti arvokkaat kohteet	luonnonsuojelualueet, harvinaiset kasvit ja eläimet, vanhat metsät, yksittäiset suuret puut
kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet	niityt ja hakamaat, vanhat myllyt, kalamajat, kausiasuinpaikat, tukkilaiskulttuurin jäljet, muinaisjäännökset, historiallisten henkilöiden elinpaikat, historialliset tapahtumapaikat, vanhojen tarinoiden syntysijat
toiminnalliset seikat	eri liikuntamuotojen harrastaminen, työmatka- tai asiointiliikenne, tarjottavat tapahtumat (esim. koskenlaskut, poroajelut, savusaunassa saunomiset, vierailut luonnon-parantajan luona)

6.4.2 Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt

Jämsän valtakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen osuttaminen Jämsänjoen ulkoilureitin varrelle on helppoa, sillä ne sijaitsevat joen varressa Huhkojärven tilaa lukuun ottamatta (KUVIO 13). Suurin näistä arvokkaista ympäristöistä on Jämsänjoen agraarimaisema, joka on 9-tieltä etelään päin joen molemmilla puolilla oleva alue. Jämsänjoen agraarimaisemassa on erityistä alueen merkitys Keski-Suomen vilja-aittana, avoimet maisemat, pitkä asutushistoria sekä monet empire-tyyliin rakentuneet pihapiirit. Empire-tyyli onkin 1800-luvulla ollut Jämsässä yllättävän suosittu. Valtakunnallisesti arvokkaihin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin kuuluu Suur-Jämsän empiretalot. Jokivarressa on hyviä esimerkkejä näistä vanhoista taloista: Leilahden lähellä sijaitseva Ruotsulan tila ja Jämsän kirkon lähellä joen toisella puolella oleva Hinkkala edustavat empire-tyyliä. Ruotsula on Jämsänjoen agraarimaiseman alueella ja Hinkkala Vanhan Jämsän alueella, joka on myös yksi valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuu-

riympäristö. Vanha Jämsä on alue, joka käsittää Jämsän kirkon ympäristön sekä joen toisella puolella olevan alueen vanhoine kantatiloineen. (Silén 2011.)

KUVIO 13. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaita kulttuuriympäristökohteita Jämsänjoen varressa. (Arvenmäki-Asemamäki asukasyhdistys 2009, 7.)

Jämsänkosken puolella on vielä yksi valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö: Jämsänkosken teollisuusympäristö. Siihen kuuluu teollisuusalueen pohjoisosa sekä koko Koskikeskisen ympärys. Teollisuusalueen pohjoisosan vanhojen teollisuusrakennusten (KUVA 8) lisäksi alueella on tehtaan klubirakennus, seuratalo, vanha mylly sekä kaksi voimalaitosta. Monien teollisuusalueiden arkkitehtina tunnettu W. G. Palmqvist vaikutti myös Jämsänkoskella ja hänen kädenjälkensä näkyikin Jämsänkosken teollisuusympäristössä. Monien tehdasrakennusten lisäksi hän suunnitteli seuratalo Ilveslinnan (KUVA 7). (Silén 2011.)

KUVA 7. Seurantalo Ilveslinna (2011).

KUVA 8. Jämsänkosken teollisuusympäristön vanhoja rakennuksia (2011).

Valtakunnallisesti arvokkaaksi luetut kohteet saa vaivattomasti yhdistettyä jokivarren ulkoilureittiin. Jämsänkosken arvokkaan teollisuusympäristön pääsee kiertämään ja rakennukset kuuluvat olennaisesti maisemaan. Joihinkin alueen rakennuksiin pystyy tutustumaan lähemminkin: Ilveslinnassa järjestetään erilaisia tapahtumia ja vanha mylly on nykyään ravintola Vanha Mylly. Myös Vanha Jämsä ja Jämsänjoen agraarimaisema tulevat tutuiksi jokea myötäilevää ulkoilureittiä kulke-
malla. Alueita olisi vaikea kiertääkään, sillä ne ulottuvat joen molemmille puolille.

6.4.3 Maakunnallisesti arvokkaita kohteita

Laaja alue eteläisen Jämsänjokivarren ympärillä on maakunnallisesti arvokkaaksi nimetty maisema-alue (KUVIO 13). Siihen sisältyy valtakunnallisesti arvokas Jämsänjoen agraarimaisema. Rajaukseen on otettu maisemakuvaltaan eheä alue, jonka identiteetti ja ominaispiirteet halutaan säilyttää (Keski-Suomen maakuntaliitto 2009 a.)

KUVA 9. Maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta, vasemmalla Virmapyhänvuori (2010).

Maakunnallisesti arvokkaita rakennuksia on joen läheisyydessä tusinan verran, mutta suurin osa niistä on yksityisessä omistuksessa. Tällaisia rakennuksia ovat esimerkiksi 1875 valmistunut Taurialan tilan kertaustyylinen päärakennus sekä 1800-luvun lopulla rakennettu klassistisen tyyliksi muutettu Pikku-Paattila. Jämsänkoskella on arvokas rakennettu kulttuuriympäristö Lavamäellä, johon rakentui 1920-luvulla tehdastyöläisten asuinalue. Tätä Jämsänkosken keskustan vieressä olevaa aluetta rakennettiin ilman ulkopuolista suunnittelua ja rajoituksia, joten tonttikoot ja rakennustyypit vaihtelevat, mikä tekee siitä tyyppillisen teollisuustyöläisten asuinalueen edustajan. Lavamäen tunnelmaan voi tutustua omatoimisesti sen kapeilla kujilla kiertelemällä; mitään varsinaista nähtävyyttä alueella ei ole. Myös Jämsänkosken kirkko on maakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltu rakennus (KUVA 10). Sen suunnitteli W. G. Palmqvist, joka suunnitteli myös Jämsänkosken tehdasalueelle rakennuksia. Kirkko valmistui vuonna 1935. (Keski-Suomen maakuntaliitto 2009 b, 30-34.)

KUVA 10. Jämsänkosken kirkko Isännöitsijänsillalta katsottuna (2011).

Jämsän puolella Vitikkalan kartano ja Jämsän kivipankki ovat maakunnallisesti arvokkaita rakennuksia, joihin pääsee tutustumaan sisällekin asti. Vitikkalan tila

on ollut olemassa jo ainakin 1500-luvusta alkaen. Sen päärakennus on rakennettu 1800-luvun loppupuolella uusrenessanssin tyyliin, ja se sijaitsee aivan Jämsän keskustassa. (em. 34.) Nykyään Vitikkalan kartanossa on kahvila, sisutus- ja lahjatarvemyymälä sekä pieni museo. Kivipankki sijaitsee myös keskustassa. Se on vuonna 1913 valmistunut Ilmari Launiksen suunnittelema toimitila Jämsän Säästöpankille. Vuodesta 1992 se on toiminut kaupungin kulttuuritilana, jossa järjestetään muun muassa näyttelyitä, konsertteja ja koulutustilaisuuksia. Rakennuksen tyyli on yhdistelmä kansallisromantiikasta ja jugendista. Lähellä kivipankkia on vielä yksi maakunnallisesti arvokas rakennettu ympäristö, johon ainakin alueella asuvat lapset pääsevät tutustumaan hyvin läheisesti. Kyseessä on nimittäin Jokivarren koulu (KUVA 11). Vuonna 1893 rakennettu rakennus edustaa Suomen vanhinta koulurakentamista. Se on tyylieltään kertaustyylinen ja vuonna 1922 rakennettu punatiilinen lisärakennus on klassinen. (em. 29.)

KUVA 11. Jokivarren koulun rakennukset näkyvät joelta (2011).

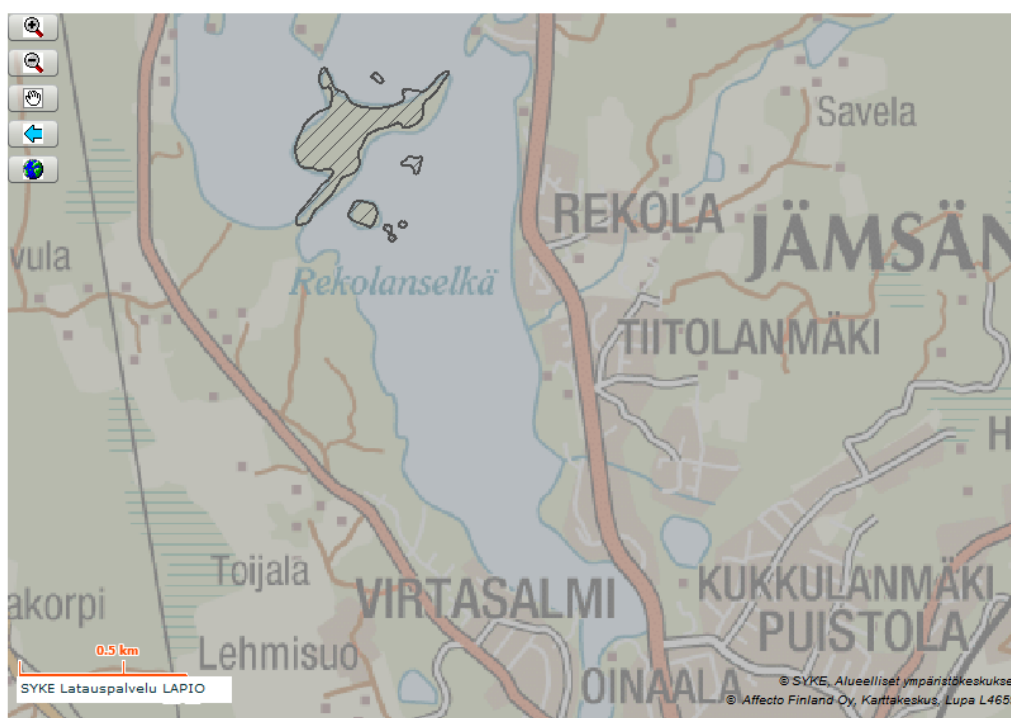
6.4.4 Arvokkaat luonnonkohteet

Jämsänjoen läheisyydessä Myllymäen alueella sijaitsee lehtojensuojeluohjemaan kuuluva alue: Ryönien lehto (KUVIO 14). Joen länsipuolella on useita ryönejä eli veden uurtamia harjurinteen uomia ja tämä Myllymäen ryöni on niistä pohjoisin. Se ei ole kuitenkaan ainoa suojeltu ryöni. Jämsänkosken keskustaajaman osayleiskaavasta (KUVIO 7) näkee, että suojelualueita on kaksi. Ryönit ovat kasvistoltaan ja eläimistöltään monipuolisia, minkä vuoksi osa niistä onkin suojeltuja. Alueella myös saattaa elää liito-oravia. Kasvillisuus on ryöneissä tiheää, mikä tekee maaston vaikeakulkuiseksi. (Olkkonen 1999, 7.) Nykyisellään näitä lähdepuro uomia on vaikea markkinoida mielenkiintoisina luonnonnähtävyyksinä vaikeakulkuisuuden takia. Ongelmana on myös yksityinen maanomistus.

KUVIO 14. Ryönien lehto. Vihreä alue kuvastaa lehtojensuojeluohjelmaan kuuluvaa aluetta ja raidoitus yksityisen alueella olevaa suojelualuetta. (SYKE Latauspalvelu LAPIO 2011)

Jämsänjokivarressa ei ole yhtään Natura 200 -aluetta, mutta Jämsänjokea lähin sellainen on Kankarisveden Rasuanniemi (KUVIO 15). Se on maisemallisesti arvokas niemialue, joka on osa laajempaa harjujaksoa. Sen metsien männiköt ovat yli 100 vuotta vanhoja ja useat hiekkarannat ovat säilyneet luonnontilaisina. Käyntikohteena alue on herkkä, sillä hiekkakangas on herkkä eroosiolle. Alue on silti lähivirkistyskäytössä ja kulutuksen aiheuttamaa eroosiota voikin huomata alueella. Kulutuksen aiheuttaman eroosion hillitsemiseksi kulkua on pyritty ohjaamaan viitoituksella sekä kasvillisuuden raivauksella. Alueelle on pystytetty kaksi informaatiotaulua sekä rakennettu kiinteä liesipaikka ja puukatos houkuttamaan kävijöitä. Rasuanniemellä on tehty myös muinaisjäännöslöytöjä. Sieltä on esimerkiksi löytynyt kivikautinen asuinpaikka. (Muinaisjäännösten hoitorekisteri 2007.)

KUVIO 15. Rasuanniemen Natura 2000 -alue näkyy viivoitettuna alueena. (SYKE Latauspalvelu LAPIO 2011)

Koko jokivarsi on linnuille tärkeää aluetta. Linnuille parhaat elinympäristöt ovat usein ihmisen mielestä raivausta tai muuta siistimistä kaipaavia. Jämsän lintuharrastajat pitävät parhaina havaintopaikkoina jokisuuta, Virmapyhänmutkaa, Leilah-

tea, Viialanlahtea, Hiidenmäkeä, Tuuralammia ja Kellokalliota. Joen merkitys on suuri sekä alueella ympäri vuoden asuville lajeille sekä muuttolinnuille. Keväällä, kun järvet ovat vielä jäässä, joen sulilla osuuksilla voi näkyä laumoittain lintuja. Muutenkin jokivartta pitkin kävellessä voi kuulla useiden eri lintulajien ääniä. Joelta on havaittu esimerkiksi pikkutikkoja, satakieliä, viitakerttusia, keltahemp-poja, taivaanvuohia, mustavikloja, turkinkyyhkyjä, keltävästäräkkejä, naurulokkeja, joutsenia sekä kuoveja. Lintujen lisäksi joen läheisyydessä elää muun muassa lepakoita ja liito-oravia. (Keskinen, Pitkäniemi & Lahtinen 2011.)

6.4.5 Muinaisjäännöksiä ja muita historiallisia kohteita

Linnasenvuori on muinaismuistoalue Jämsänkosken keskustassa. Siellä pääsee kiertelemään opastettua polkuverkostoa pitkin ja tutustumaan rautakautisen puolustuslinnakkeen perusmuurien, pohjakivien ja porttirakenteiden jäännöksiin. Keski-Suomessa on kolme muinaislinnaa, joista kaksi on Jämsässä: Linnasenvuori ja Pukinvuori. Polun varrella on myös alueen luonnosta ja kasvillisuudesta kertovia opastauluja ja hienoja näkymiä jokilaaksoon. (Olkkonen 1999, 8.)

Jämsänkoskella ja Jämsällä on molemmilla omat kotiseutumuseot. Jämsän kotiseutumuseo sijaitsee Pälämäellä, jossa on tehty paljon esinelöytöjä, jotka osoittavat paikalla olleen asutusta jo viikinkiajoilla. Tälle asutushistoriallisesti merkittävälle kallioiselle rinteelle on tuotu toistakymmentä Jämsän alueelle tyypillistä rakennusta. (Olkkonen 1999, 9-10) Vanhimmat rakennukset ovat 1700-luvulta, mutta pääasiassa museo kuitenkin esittelee 1800-luvun lopun ja vuosisadan vaihteen elämää Jämsässä (Hellsten & Himanen 2010). Jämsänkosken kotiseutumuseo sijaitsee Aarresaarella, joka on penkereellä mantereeseen yhdistetty Kankarisveden saari. Museoalueella on yli kymmenen erilaista rakennusta. Rakennukset ja esineistö kertovat alueen historiasta jopa 1500-luvulta 1900-luvun alkuun asti. Perinteisen maatalouden lisäksi museo esittelee teollistumisen alkuvaiheita Jämsänkoskella. (Ahlstedt 2010.)

7 JÄMSÄNJOEN ULKOILUREITIN SUUNNITELMA

7.1 Reitin linjaus ja tyyppi (LIITE 1)

Jämsänjoen ulkoilureitti, työnimeltään Virtapolku, kulkee koko Jämsänjoen matkalta joen molemmilla puolilla. Se ulottuu pohjoisessa Kankarisveden rannalle Aarresaareen ja etelässä Päijänteen rantaan Kalmoniemeen. Aarresaaresta Kalmoniemeen on linnuntietä matkaa 15 km ja Virtapolkua pitkin noin 18 km. Reitti myötäilee jokea, välillä aivan rannan tuntumassa ja välillä kauempana. Varsinaisen linjauksen lisäksi kartalla on myös reittejä, jotka yhdessä Virtapolun kanssa muodostavat helposti kierrettäviä eripituisia lenkkejä tai yhdistävät sen muihin ulkoilureitteihin.

Pohjoisesta katsottaessa Virtapolku alkaa Aarresaaresta. Sieltä se lähtee polkumaisena rantaa pitkin etelään (KUVIO 16). Vastarannalta Oinaalasta voisi rakentaa kevyelle liikenteelle sillan Virtasalmeen, joten myös Oinaalasta etelään päin lähtevä tie on luonnollisesti osa reittiä. Silta olisi reitin pohjoisin yhteys veden yli. Jos tällaista siltaa ei tehdä, joen pohjoisin ylityspaikka on Koskenväylä. Oinaalasta Koskikeskisen äärelle pääsee rannan tunnelmallista rantaraittia pitkin. Se kulkee etelään Koskenväylän ali, Ravintola Jämsänkosken Vanha Myllyn ja Koskikeskisen uimarannan ohi kohti Ilveslinnaa. Ennen Ilveslinnaa joen puolta pääsee vaihtamaan Isännöitsijän siltaa pitkin. Joen itäpuolella Ilveslinnan jälkeen Virtapolun linjaus kulkee Jämsäntien vierellä kulkevalla kevyen liikenteen väylällä, jota pitkin UPM-kymmenen tehdasalue ohitetaan. Rantaraitti Oinaalasta Isännöitsijänsillalle on suosittu ja sen varrella on vähän matkan välein penkkejä, joilla voi levähtää. Tämä raitti onkin hyvä esimerkki lähireitistä, jolle huonommassakin kunnossa oleva voi lähteä tietäen voivansa istahtaa välillä hetkeksi keräämään voimia ja katselemaan hienoja maisemia.

KUVA 12. Penkit Jämsänkosken rantaraitin varrella (2011).

Tehtaan ohitettua Virtapolku kääntyy päällystämättömälle Lastaajantielle, joka johtaa Kellokalliolle, missä on veneranta ja taukopaikka. Taukopaikalla on grillikatos ja puuvarasto. Kellokalliolta reitti jatkuu Tuuralammin lintujenkatselutasanteen ohi, Kellokallion ulkoilureittiä junaradan ali ja rantaa pitkin Pispalantielle. Virtapolku kulkee Pispalantien läpi Jokipuistoon, josta voisi rakentaa sillan joen yli. Tämä silta olisi muistuma menneestä, sillä ennen Seppolan siltaa joki ylitettiin pappilan kohdalta Kirkkosiltaa pitkin. Kirkkosilta romahti vuonna 1926, eikä sitä ikinä rakennettu uudelleen, mutta edelleen sen uudelleenrakentaminen nostetaan välillä esiin. (Jämsänjoen sillat 2011.)

Jokipuistosta reitti jatkaa kulkuaan rannassa kunnes se yhdistyy Pärnämäentiehen, jota pitkin pääsee Paunun urheilukeskuksen alueelle. Paunusta lähtien jokivarren ulkoilureitti pysyy rannassa, ohittaa Jämsän sataman ja keskustan, poikkeaa tervaleppämetsässä ja päättyy rantaa pitkin seuraavan uuden sillan luo. Jämsän keskustan kehittämissuunnitelmassa on uusi silta Jämsänjoen sillan vieressä, joten se on reittisuunnitelmassakin mukaan. Jämsänjoen sillan toiselle puolelle voisi rakentaa asukasillassa ilmenneiden toiveiden mukaisen uuden laiturin, johon sillan alittamiseen liian korkeat veneet voisivat jäädä. Tämän laiturin lisäksi tarvetta olisi

myös matalammalle melojien käyttöön sopivalle laiturille. Rantaan laiturien lähelle voisi perustaa taukopaikan.

Virtapolku jatkuu uuden laituripaikan jälkeen rannassa Leilahteen. Joen ja Leilahden väliselle ranta-alueelle voisi tehdä lintuharrastajien toivoman lintujenkatselutasanteen, jonne pääseminen vaatii pienen sillan rakentamista. Reitti jatkuu tasanteen ohi Vinnintielle ja Jämsänjoen ranta-alueiden osayleiskaavan mukaan linjatulle Virtapolun osuudelle. Tämä osuus kulkee Virmapyhänvuoren läheltä metsien ja peltojen lomassa päätyen nimettömälle tielle, jota pitkin pääsee taas joen rantaan. Sinne on toivottu matalaa laituria ja taukopaikkaa ainakin melojille. Siitä eteenpäin Virtapolku jatkuu Jokisuuntielle ja sitä pitkin taas etelään. Osayleiskaavaan on merkitty yhdystie Jokisuuntieltä joen toiselle puolelle Hulkkionlahdentielle ja maakuntakaavassa on ulkoilun yhteystarve -merkintä joen yli Jämsänjoen sillan eteläpuolelta. Näin ollen tämä osayleiskaavan silta tuli myös Virtapolun suunnitelmaan. Sillan itäpuolella reittiä voi jatkaa vielä etelämmäksi kohti Hulkkionlahden satamaa ja sieltä eteenpäin Kalmoniemeen, joka on Virtapolun päätepiste Päijänteen rannassa.

Joen itäpuolella Virtapolun linjaus kulkee Hulkkion satamasta takaisin Jämsän keskustaa päin Hulkkionlahdentietä pitkin. Virmapyhänvuoren lähellä reitti poikkeaa tieltä rantaan taukopaikalle ja jatkaa rantaa myöten hetken kunnes tulee Kaipolanväylälle. Kaipolanväylää ja Saarentietä pitkin ylittyy valtatie 9, minkä jälkeen reitti palaa joen rantaan. Rannassa kevyen liikenteen väylä kulkee Paunun kohdalle asti. Sitten Jämsänkoskelle suuntaavan Virtapolulla kulkijan on siirryttävä Lopotinkadun kautta Pääskyläntielle ja siitä edelleen Pääskysmäentielle. Tätä tietä Virtapolku ylittää rautatien, minkä jälkeen se kääntyy joen rantaa kohti suuntaavalle polulle. Virtapolku kulkee näin hetken Tuuralammille päin ja sitten kohti Ylä-Kerkkolantietä. Ylä-Kerkkolantieltä Virtapolku kääntyy teollisuusalueen tuntumassa pohjoiseen polulle, jonka päässä on Myllymäen ryöni. Sen vierellä kulkee Tiilikantie, jota pitkin Virtapolku-reitti jatkuu Aarresaarta päin. Koskenväylän ylitettyä reitti jatkuu Riihijärventielle. Riihijärventieltä lähtee polku rantaa kohti. Se polku johtaa Aarresaareen, joka olikin joen kiertävän Virtapolun lähtöpiste.

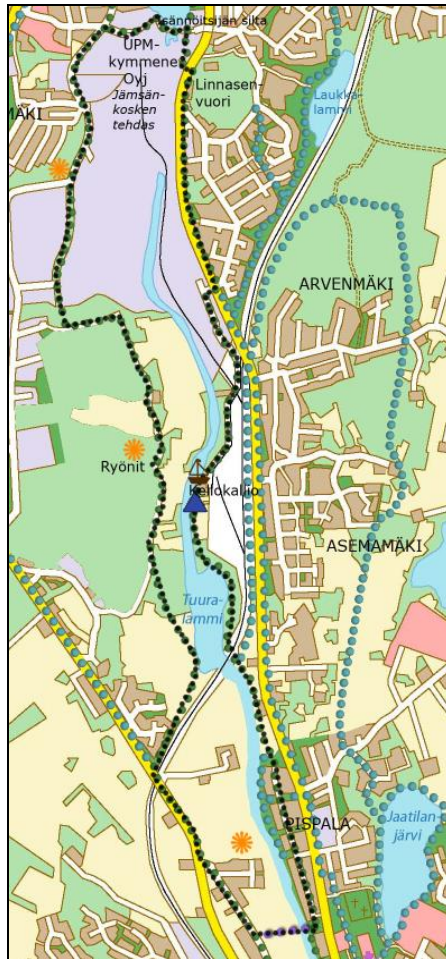

KUVIO 16. Virtapolun ja siihen liittyvien reittien tyyppi.

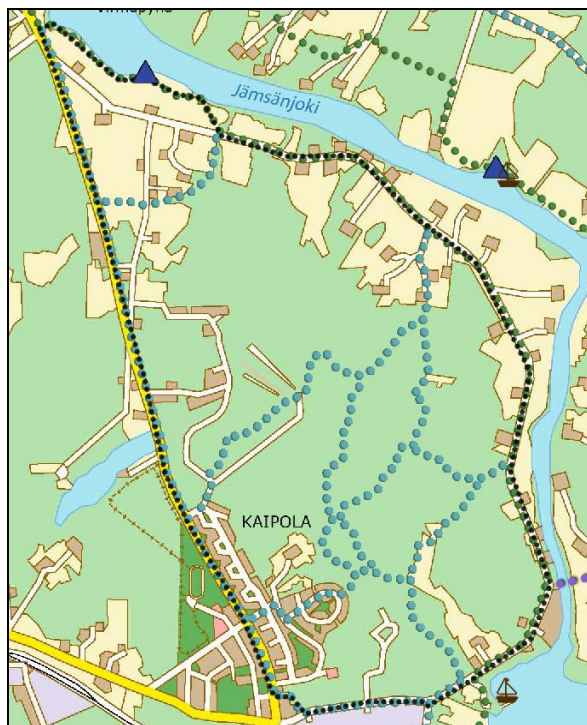
7.2 Yhteyksiä muille reiteille sekä reittikokonaisuuksia

Asutulla alueella kulkevalle ulkoilureitille yhteydet muille kevyen liikenteen reiteille sekä asuinalueille ovat tärkeitä. Helposti saavutettavalle reitille tulee helposti myös lähdettyä. Ulkoilureiteistä rengasmaiset ovat suosituimpia. Nauhamaisen reitin joutuu kulkemaan molempiin suuntiin, joten paluumatka ei ole yhtä kiinnostava kuin menomatka. Sen vuoksi joen vartta pitkin kulkeva reitti tarvitsee joko paljon siltoja tai rantareitistä erkanevia lisäreittejä, jotta samaa rantaa ei tarvitsisi kulkea edestakaisin. Virtapolulta on monia mahdollisuuksia poiketa muille teille ja suunnitella omia rengasmaisia reittejä, joista vain osa kuljetaan Virtapolkua pitkin. Reittikartassa (LIITE 1) on Virtapolun lisäksi sekä olemassa olevia teitä, joita on helppo yhdistää Virtapolkuun, että uusia mahdollisia reittejä, joita on esimerkiksi kaavoituksen kautta jo ehdotettu tehtäväksi. Tällaisia valmiita reittejä ovat esimerkiksi Jämsän keskustan Lamminsuon puiston raitti kirkolle ja Kaipolan metsäpolut.

Virtapolusta ja siihen liittyvistä reiteistä saa hyvin erilaisia reittikokonaisuuksia suunniteltua. Esimerkiksi koko Virtapolku Aarresaaresta Kalmoniemeen ja joen toista puolta takaisin Aarresaareen on noin 36 km pitkä reitti. Jos Virtapolun kiertäisi niin, että ei joutuisi kulkemaan yhtään osiota kahteen kertaan eli ei kävisi Kalmoniemessä tai Aarresaarella, lenkin pituudeksi tulisi silti noin 31 km. Kävelen reitin kiertämiseen voisi siis kuluttaa helposti kaksikin päivää. Lyhyempiä, noin kymmenen kilometrin reittejä saa esimerkiksi kiertämällä Jämsänkosken tehdasalueen Kirkkosillalta asti tai kiertämällä kaikki ryönit tai kulkemalla Kaipolan ympäri (KUVIOT 17 & 18). Kellokallion ulkoilureitin ympäri kiertäminen on 4,7 km mittainen lenkki, Seppolan ympäri meno on 3,7 km (KUVIOT 18 & 20), Kalmoniemen lenkki on 3,3 km, Vitikkalan sillan ja Jämsänjoen sillan väliset rannat 3,0 km ja Koskikeskisen ympäri menevä reitti on 1,8 km. Tässä on vain pieni osa mahdollisuuksista, miten reitin käyttöä voi muunnella.

KUVIO 17. Tehdasalueen kiertävä reitti: noin 11 km.

KUVIO 18. Kaipolan kiertävä reitti: 9,7 km.

KUVIO 19. Kellokallion lenkki: 4,7 km.

KUVIO 20. Seppolan kiertävä reitti: 3,7 km.

Virtapolulta tulee olemaan yhteys Himokseen ympäri vuoden Himoksen reitistö-hankkeen ansiosta. Talvella osa Virtapolusta on latupohjana, jolta on yhteyksiä muillekin läheisille laduille. Yhteys on myös maakuntauralle, vaikkei sillä nykyään suurta merkitystä olekaan. On silti mahdollista, että tulevaisuudessa sitä taas aletaan kehittää, joten ei yhteydestä haittaakaan ole. Alueella kuitenkin risteilee muitakin reittejä. Jämsänkoskella Virtapolulta pääsee selkeää reittiä pitkin myös Rasuanniemeen.

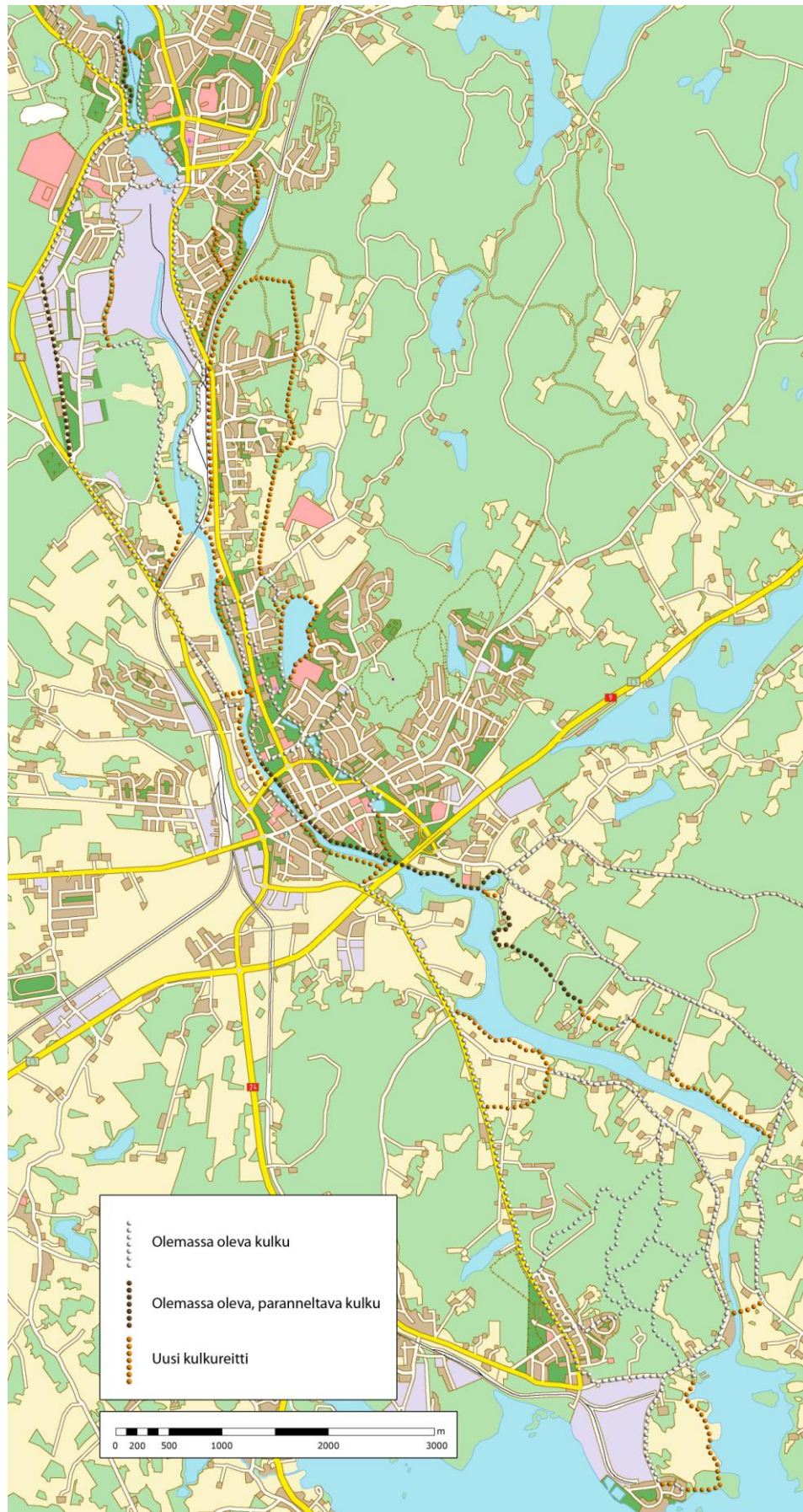
7.3 Vaihtoehtoisia linjauksia ja reitin toteutusjärjestys

Sillat ovat aina suuri investointi, joten niiden tarpeellisuutta on syytä miettiä tarkkaan. Kaavoituksen kautta uusia siltoja on ehdotettu rakennettavaksi ja Virtapolun toimivuuden kannalta ne olisivat hyviä, mutta silti on muistettava, että yhtäkään uutta siltaa ei välttämättä rakenneta. Jos uusi silta päätetään tehdä jonnekin, sen paikka voi olla eri kohdassa kuin tässä reittisuunnitelmassa on ehdotettu. Esimerkiksi Virtasalmen ja Oinaalan välillä oleva silta voisi olla etelämpänäkin, jolloin siitä ei tarvitsisi tehdä niin pitkää. Virtapolun kannalta sillan olemassaololla ei ole kuitenkaan erityisen suurta merkitystä. Jämsän puolella Kirkkosillan uudelleen rakentaminen on toinen projekti, jonka toteutumisen kohtalo ei Virtapolun käyttöön vaikuta suuresti. Kirkkosillan rakentaminen olisi historiallisesta näkökulmasta mielenkiintoinen idea, mutta olisiko historiaa tarpeen herättää henkiin, kun Jämsän keskusta on jo kauan sitten siirtynyt kirkolta Seppolaan. Sillan olemassaolo kuitenkin antaisi ulkoilureitin käyttäjille enemmän vaihtoehtoja oman kulkureitin suunnittelussa. Silta kuuluisi Jämsänjoen, Seppolan ja Vitikkalan sillan muodostamaan jonoon ja tavallaan liittäisi kirkon ympäristön tiiviimmin keskusta-alueeseen.

Kevyelle liikenteelle paremman siltayhteyden saaminen valtatie 9:n kohdalle olisi tärkeää. Erillistä siltaa ei tarvita, jos 9-tie uudistetaan niin, että Jämsänjoen sillalla on autokaistojen lisäksi turvallinen kevyen liikenteen väylä ja siltä hyvä yhteys rantaan. Tämän yhteyden kehittämisen lisäksi Virtapolulle tärkeä yhteys on Jo-

kisuun silta joen eteläpäässä. Tämä osayleiskaavassakin oleva yhdystie on sekä kevyelle että henkilöautoliikenteelle tarkoitettu. Ilman Jokisuun siltaa Virtapolkua ei ole järkeä jatkaa joen itäpuolella Jämsänjoen siltaa tai ainakaan Virmapyhää pidemmälle. Jos Virtapolku ei jatku Jämsänjokea pidemmälle, Leilahden siltaa ei tarvita (paitsi pieni lintujen katselutasanteelle johtava). Leilahden silta ei olisi muutenkaan pakollinen, sillä reitti voisi helposti kiertää lahden valmiita teitä pitkin.

Virtapolun toteuttamisessa tärkeysjärjestyksen ensimmäisenä on Jämsän ja Jämsänkosken keskustojen yhdistäminen. Tämä tarkoittaa sitä, että puuttuvat reitin osat Kellokallion reitin ja Pispalantien sekä Pispalantien ja Pärnämäentien väliltä tehdään ensimmäisinä. Tärkeysjärjestyksen kärjessä on myös yhteys jokivarresta Himokseen sekä jokivarren reitin kunnostus Seppolan satamasta Leilahdelle. Näistä huolehtii Himoksen ulkoilureitistöhanke kuten myös Himokselle opastavien kylttien pystyttämisestä. Kun reitti on joen toiselta puolelta saatu käyttökuntoon, on vuoro keskittyä joen toiseenkin puoleen. Sieltä ensimmäisenä tulisi tehdä Vitikkalan sillalta asti Jämsänjoen sillalle jatkuva tie Jämsän keskustan kehittämissuunnitelman mukaisesti. Siltojen välistä aluetta voisi laittaa kuntoon samaan aikaan molemmilta puolilta. Tämän jälkeen ulkoilureittiyhteyden Jämsästä Jämsänkoskelle voisi toteuttaa myös joen länsipuolelle. Sen aikaansaamiseksi tarvitaan uudet reittiosuudet Vitikkalan sillan alta Paunun ohi Lopotinkadulle, junaradan viertä Pääskysmäentieltä Ylä-Kerkkolantielle sekä Ylä-Kerkkolantieltä Tiilikan tielle. Kun joen pohjoispäädyn ulkoilureitti on kunnossa, voi keskittyä enemmän yhteyksiin Seppolasta Päijänteelle päin. Niistä selkeä reitti Leilahdelta Virmapyhälle olisi listalla seuraavana. Myös reitti Hulkkion satamaan olisi hyvä saada reitin levittäytyessä etelämmäksi. Seppolasta Hulkkioon reitti kulkeekin olemassa olevia teitä pitkin lukuun ottamatta yhteyttä rannasta Saarentielle ja poikkeamista taukopaikalle ja uimarannalle. Reitin linjauksen voisi myös vaihtoehtoisesti pitää olemassa olevilla teillä, jolloin taukopaikalle johtaisi vain pistopolku. Kun yhteys Hulkkion satamaan toimii, reitti voidaan jatkaa myös Kalmoniemeen. Viimeisenä toteutusvuoroon tulee Jokisuun silta ja sinne johtavan reitin osuudet. Jokaisessa toteutusvaiheessa on tietysti huolehdittava myös siihen liittyvien opasteiden ja informaatiotaulujen pystyttämisestä sekä taukopaikkojen perustamisesta.

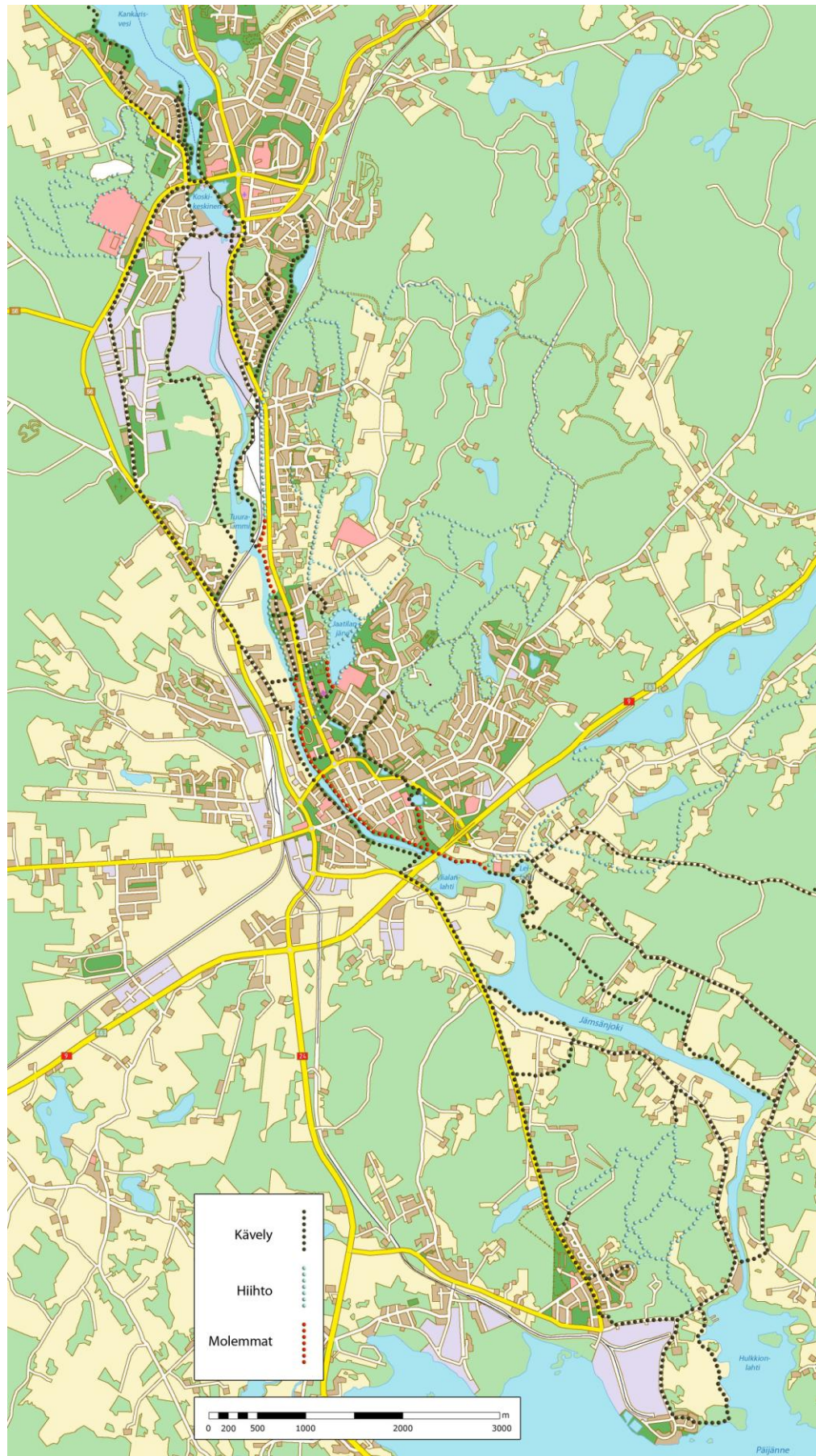

KUVIO 21. Uudet ja parannettavat kulkureitit.

7.4 Reitillä kulkeminen

Virtapolku ei ole pelkästään kävelijöille. Pitkien etäisyyksien vuoksi myös pyöräilijät ovat tärkeä käyttäjäryhmä, ja suurin osa reitin osuuksista on hyvin pyöräilyynkin sopivaa. Ainoastaan polkumaisilla osuuksilla voi olla ongelmia, koska tilaa ei ole paljon. Kovaa vauhtia kulkevat pyörät voivat olla vaarallisia kapeilla poluilla, koska ei ole tilaa ohittaa tai väistää kohdatessa. Polkumaiset osuudet on kuitenkin pyöräilijän helppo välttää käyttämällä vaihtoehtoisia reittejä. Haastavinta on talviaikaan sovittaa hiihtäjät ja kävelijät samalle reitille (KUVIO 22). Myös latuverkostoon kuuluvilla Virtapolun osuuksilla parasta olisi talvella pitää kevyen liikenteen väylä aurattuna ja ylläpitää erillistä latua sen vierellä. Tämä järjestely vaatii paljon tilaa, mutta se on ainoa vaihtoehto saada sekä ladut pidettyä hyvässä kunnossa että kävelijöille ja pyöräilijöille mahdollisuus käyttää ulkoilureittiä lumisenakin aikana. Tämäkään vaihtoehto ei takaa täysin kitkatonta tulevaisuutta hiihtäjien ja kävelijöiden välille, sillä ladun ja kevyen liikenteen väylän on joissain kohdissa mentävä ristiin ja ladun yli joudutaan kävelemään.

Virtapolulla kulkevien on oltava varovainen autojenkin varalta. Reitillä on osuuksia, joilla kevyelle liikenteelle ei ole omaa väylää vaan kulkuväylänä on autotie (KUVIO 23). Asuinalueen läpi kulkiessa, esimerkiksi Pispalantiellä, autojen nopeuksien pitäisi olla alhaiset, joten erilliselle kevyen liikenteen väylälle ei ole ainakaan liikenneturvallisuuden kannalta tarvetta. Ongelmia voi tulla sen sijaan tieosuuksilla, joilla ajonopeudet ovat korkeammat. Tällaisia teitä ovat ainakin Kellokallion ulkoilureitin Lastaajantie, jolla nopeusrajoitus tosin on alhainen, ja Hulkionlahdentie. Kaikki Virtapolkua varten suunnitellut uudet osuudet ovat vain kevyelle liikenteelle tarkoitettuja.

KUVIO 22. Reitin käyttö lumen aikana.

KUVIO 23. Kevyen liikenteen väylien puuttuminen.

8 YHTEENVETO

Tämän opinnäytetyön aiheena oli ulkoilureitin suunnittelu Jämsänjoen varrelle. Jämsänjoki on Kankarisvedeltä Päijänteeseen virtaava noin 15 km pituinen joki, joka vielä 50 vuotta sitten oli Jämsänkosken paperitehtaan päästöjen vuoksi saastunut. Nykyään jopa uintikelpoiseksi puhdistuneen joen imagoa halutaan kohentaa ja joen rantaa myöten kulkeva ulkoilureitti onkin hyvä osoitus Jämsänjoen paremmasta tilasta ja arvokkuudesta virkistyskäytössä. Positiiviset Jämsänjokivarteen liitetyt mielikuvat saavat aikaan positiivisia mielikuvia myös koko Jämsästä.

Suunnitelman tilasi Jämsänjoki virtaa! -kehityshanke, jonka tavoitteena on jokivarren virkistys- ja vapaa-ajankäytön kehittäminen ja matkailullisen mielenkiinnon lisääminen. Jämsänjokivarren ulkoilureitin suunnittelun tarkoituksena oli saada tehtyä koko jokivarren kattava ulkoilureitti, jonka varrella olisi mahdollisuus tutustua jokilaakson erityispiirteisiin sekä nähtävyyksiin, mikä toteutti Jämsänjoki virtaa! -hankkeen tavoitteita. Jokivarren ulkoilureitin suunnittelu liittyi toiseenkin käynnissä olevaan hankkeeseen: Himoksen reitistö -hankkeeseen. Kyseisessä hankkeessa toteutetaan patikka- ja hiihtoreitit Himoksen matkailukeskuksesta Jämsänjokivarteen ja edelleen Jämsän keskustaan. Himoksen matkailijoiden houkuttelemisen oli yksi Jämsänjokivarren ulkoilureitille asetetuista tavoitteista ja tavoitteen toteutumisen kannalta tämä uusi Himos-Jämsä yhteys lupaa hyvää.

Jokivarren reittisuunnitelman liittyminen useisiin hankkeisiin ja suunnitelmiin oli haastavaa. Niihin kaikkiin oli tutustuttava, jotta sai selville, onko niillä merkitystä ulkoilureittisuunnitelmiin. Opinnäytetyön aiheen valinta sai aikaan sen, että kohdealueen asioihin oli tutustuttava monelta eri kannalta. Suunnittelualueen laajuus ja vaihtelevuus tuotti omat haasteensa suunnitteluun. Asukaskyselyä ei valitettavasti reittiluonnoksesta ehditty tehdä. Kuitenkin Jämsänjoki virtaa! -hankkeen teettämän asukaskyselyn sekä järjestämien keskustelutilaisuuksien perusteella pystyi muodostamaan käsityksen alueen asukkaiden toiveista jokivarren käyttöä koskien sekä näkemyksistä ulkoilureitin kehittämistä koskien. Työ vaati asukkaiden näkemyksiin tutustumisen lisäksi yhteistyötä Jämsän kaupungin maankäytön ja viheralueiden suunnittelusta sekä ulkoilureiteistä vastaavien henkilöiden kanssa.

Tätä opinnäytetyötä tehdessä mielikuva Jämsästä voimistui erilaisia liikuntamahdollisuuksia tarjoavana kaupunkina sekä vesistöjen kaupunkina. Liikunta liittyy Himokseen ja vesistöt Päijänteeseen, Jämsänjokeen ja pieniin järviin ja lampiin, joita alueella on useita. Jämsänjoen ulkoilureitin yhdistyminen Himokseen johtavaan reittiin auttaa liittämään Himosta ja samalla Himoksen monipuolisia liikuntamahdollisuuksia tiiviimmine Jämsään. Latuverkosto ja koko ulkoilureitistö laajenevat, ja siitä hyötyvät sekä asukkaat että matkailijat. Ulkoilureitistön varrella on myös muita liikuntamahdollisuuksia. Himoksella ovat talvella laskettelurinteet ja hiihtoladut ja kesällä golf-kenttä. Joen ulkoilureitin varrella on kaksi urheilukeskusta, uimahalli ja uimarantoja ja tietysti paljon laitureita, joilta pääsee veneilemään tai melomaan. Jokivarren ulkoilureitti on siis hyvin Jämsän luonteeseen sopeva: sen varrella yhdistyvät vesistöt ja liikunta.

Jos koko jokivarren kattava ulkoilureitti aiotaan toteuttaa, se vaatii vielä paljon jatkotoimenpiteitä. Jämsän kaupungin olisi tehtävä periaatepäätös Jämsänjoen rantojen maankäytöstä, eli otetaanko ranta yhteiseen käyttöön vai yksityiseen. Ulkoilureitin toteutumisen kannalta tietysti toivoisi, että päätös tehtäisiin yhteisen käytön hyväksi. Tietysti reitin toteuttaminen suunnitelman mukaan olisi jo eräänlainen periaatepäätös. Reitille on kuitenkin aluksi tehtävä toteutussuunnitelma. Ensinnäkin maanomistajien kanssa on sovittava reitin linjauksesta, sillä reittisuunnitelmassa on yksityisellä maalla kulkevia osuuksia. Jos maanomistajat eivät halua reittiä mailleen, linjausta on suunniteltava uudestaan. Linjausta voisi myös kehittää kyselyn tai keskustelutilaisuuksien avulla. Reitin tarkka sijainti maastossa on määriteltävä sekä kulkuväylän leveys ja pinnoite on suunniteltava. Reitille on tehtävä kustannuslaskelma, mukaan laskettuna taukopaikoille tulevien rakenteiden kustannukset. Rahoituskanavat ja talkootöiden hyödyntämismahdollisuudet on kartoitettava. Markkinoitava ulkoilureittikokonaisuus vaatii myös sen erityspiirteitä korostavan nimen ja tunnuksen.

LÄHTEET

Elektroniset lähteet:

Ahlstedt, H. 2010. Aarresaaren kotiseutumuseo [viitattu 13.4.2011]. Jämsän kaupunki. Saatavissa:

http://www.jamsa.fi/kirjasto_ja_kulttuuri/kulttuuri/kotiseutumuseo_aarresaari.html

Airix ympäristö Oy, FMC Group. 2010. Käynnistysvaiheen tulokset, Jämsän rakennemalli [viitattu: 25.3.2011]. Saatavissa:

http://www.jamsa.fi/kaupunkisuunnittelu_ja_ymparisto/kaavoitus/yleiskaava/jamsan_rakennemalli.html/13880.pdf

Heikka, J. 2011. Jämsänjoki [viitattu: 18.1.2011]. Museo24. Saatavissa:

<http://www.museo24.fi/?action=INavigation::viewArticle%285197%29>

Hellsten, R. & Himanen, P. 2010. Pälämäen kotiseutumuseo [viitattu: 13.4.2011]. Jämsän kaupunki. Saatavissa:

http://www.jamsa.fi/kirjasto_ja_kulttuuri/kulttuuri/kotiseutumuseo_palamaki.html

Info. 2011. Hiihtokeskus Himosvuori Oy [viitattu: 27.4.2011]. Saatavissa:

<http://www.himos.fi/info/yritysinfo.html>

Jämsän parempi tulevaisuus 2020 - strategia. 2010. Jämsän kaupunki [viitattu: 27.4.2011]. Saatavissa: [http://jamsek-fi-](http://jamsek-fi-bin.directo.fi/@Bin/68bea30a900346446dc252ea6f7a72e9/1303905867/application/pdf/42811/jamsan_parempi_tulevaisuus_2020.pdf)

[bin.directo.fi/@Bin/68bea30a900346446dc252ea6f7a72e9/1303905867/application/pdf/42811/jamsan_parempi_tulevaisuus_2020.pdf](http://jamsek-fi-bin.directo.fi/@Bin/68bea30a900346446dc252ea6f7a72e9/1303905867/application/pdf/42811/jamsan_parempi_tulevaisuus_2020.pdf)

Jämsän rakennemalli. 2011. Airix ympäristö Oy [viitattu: 7.5.2011]. Saatavissa:

<http://www.paikkatieto.airix.fi/tietopankki/jamsa/rakennemalli/>

Jämsän seudun matkailun Master Plan. 2011. Jämsek Oy [viitattu: 7.2.2011]. Saa-

tavissa: <http://matkailu.jamsek.fi/fi/jaemsaen-seudun-matkailun-master-plan>

Jämsän seudun vetovoimatekijät. 2008. Jämsän kaupunki [viitattu: 15.4.2011].

Saatavissa: http://www.jamsa.fi/hallinto/strategia/.parempi_jamsa_-_strategia.html/13180.pdf

Jämsänjoen sillat. 2011. Museo24 [viitattu: 4.5.2011]. Saatavissa:

<http://www.museo24.fi/?action=INavigation::viewArticle%289547%29>

Jämsänjoki virtaa!. 2011. Etusivu [viitattu: 19.1.2011]. Saatavissa:

<http://www.jokivirtaa.net/index.php>

Jämsänkosken historiaa. 2009. Jämsän kaupunki [viitattu: 18.1.2011]. Saatavissa:

http://www.jamsa.fi/tietoa_jamsasta/jamsan_historia/jamsankosken_historiaa.html

Kalat jokiekosysteemissä. 2011. Valtion ympäristöhallinto [viitattu: 28.4.2011].

Saatavissa: <http://www.environment.fi/default.asp?contentid=72904&lan=fi>

Keski-Suomen maakuntaliitto. 2009 a. Keski-Suomen maakuntakaava ja kaavaselostus [viitattu: 7.4.2011]. Saatavissa:

<http://www.keskisuomi.fi/maakuntakaava>

Keski-Suomen maakuntaliitto. 2009 b. Maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt Keski-Suomen maakuntakaavassa [viitattu: 7.4.2011]. Saatavissa:

http://www.keskisuomi.fi/filebank/10825-kulttuuri_ym_www.pdf

Kotimaan vesiliikenteen matkustajamäärä alueittain ja liikennelajeittain, 2010.

2011. Liikennevirasto [viitattu: 3.5.2011]. Saatavissa:

http://portal.fma.fi/portal/page/portal/fma_fi/tietopalvelut/tilastot/tilastotaulukot/kotimaan_vesiliikenne/kot_henkiloliikenne_alueittain.htm

Leinonen, R., Kauppila, P., Saarinen, J. 2005. Suomen matkailun aluerakenne 2005: Tutkimusraportti [viitattu: 4.4.2011]. MEK. Saatavissa:

[http://www.mek.fi/W5/mekfi/index.nsf/6dbe7db571ccef1cc225678b004e73ed/25443840396a2282c225735b0032a96b/\\$FILE/A155%20Suomen%20matkailun%20aluerakenne%202005_Raportti.pdf](http://www.mek.fi/W5/mekfi/index.nsf/6dbe7db571ccef1cc225678b004e73ed/25443840396a2282c225735b0032a96b/$FILE/A155%20Suomen%20matkailun%20aluerakenne%202005_Raportti.pdf)

Matkailureitistö. 2011. Jämsek Oy [viitattu: 7.3.2011]. Saatavissa:

http://www.jamsek.fi/aluekehittaminen/jamsan_seutu_kehitty/hankkeet/matkailun_kehittaminen/matkailureitisto/

Matkailutilastot. 2011. Jämsek Oy [viitattu: 23.1.2011]. Saatavissa:

<http://matkailu.jamsek.fi/fi/matkailutilastot>

Melontamatkailun kehittämisstrategia 2009-2013 2009. Matkailun edistämiskeskus - MEK [viitattu: 6.5.2011]. Saatavissa:

http://www.mek.fi/W5/mekfi/index.nsf/%28pages%29/Melontamatkailun_strategia?opendocument&ind=w5/mekfi/index.nsf&np=F-30

Metsähallitus. 2009. Retkeilyreitit ja polut: Keski-Suomen maakunta [viitattu: 6.4.2011]. Saatavissa: <http://www.luontoon.fi/page.asp?Section=337>

Muinaisjäännösrekisteri. 2011. Museovirasto [viitattu: 28.1.2011]. Saatavissa:

http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/read_default.aspx

Muinaisjäännösten hoitorekisteri. 2007. Museovirasto [viitattu: 8.5.2011]. Saatavissa:

http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx?sovellus=mjhoito&taulu=T_ALUE&tunnus=999000093

Sotarauta, M. & Mustikkamäki, N. 2001. Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä [viitattu: 27.4.2011]. Suomen kuntaliitto. Saatavissa:

http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=107

Tulokset. 2011. Jämsek Oy [viitattu 27.4.2011]. Saatavissa:

<http://matkailu.jamsek.fi/en/himoskylae-2015/results>

Urheilu- ja pallokentät. 2009. Jämsän kaupunki [viitattu 29.4.2011]. Saatavissa:

http://www.jamsa.fi/liikunta_ja_nuoriso/liikunta/urheilu-_ja_pallokentat.html

Valtakunnallinen matkailustrategiatyöryhmä. 2006. Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & Toimenpideohjelma vuosille 2007–2013 [viitattu: 6.5.2011].

Kauppa- ja teollisuusministeriö. Saatavissa:

[http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/3D61DB118241A034C22571800022FEC4/\\$file/jul21elo_2006_netti.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/3D61DB118241A034C22571800022FEC4/$file/jul21elo_2006_netti.pdf)

Veneily Suomessa. 2011. luonnossa.net [viitattu: 3.5.2011]. Saatavissa:

http://www.luonnossa.net/Vesilla/Veneily_Suomessa/veneily_suomessa.html

Wanhan Witosen melontareitti. 2011 a. Jämsek Oy [viitattu: 6.5.2011]. Saatavissa: <http://matkailu.jamsek.fi/fi/wanhawitonen>

Wanhan Witosen melontareitti. 2011 b. [viitattu: 6.5.2011] Saatavissa:

<http://www.lomapaikka.net/rbu.asp?id=5587&iid=30292&l=s>

Painetut lähteet:

Bell, S. 2008. Design for outdoor recreation. New York: Taylor & Francis Inc.

Hakonen, M. 2011. Ulkoilureitistöt kuntoon. Jämsän seutu 9.4.2011.

Karjalainen, E., Verhe, I. 1995. Ulkoilureitti, opas ulkoilureittien suunnittelijoille, rakentajille ja hoitajille. Helsinki: Rakennusalan kustantajat RAK.

Middleton, V. T. C., Fyall, A. & Morgan, M. 2001. Marketing in Travel and Tourism. Oxford: Elsevier Ltd.

Olkkonen, V. 1999. Tosiasioita ja tarinoita Jämsän matkailu- ja luontokohteista. Pikahakemisto matkailun parissa työskenteleville. Jämsä.

Åberg, L. 2000. Viestinnän johtaminen. Helsinki: Infoviestintä.

Ympäristöministeriö. 2002. Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. Helsinki: Edita Prima Oy.

Tiainen, J. 2010. Tapahtumakalenteri ja elämyksellinen regatta-tapahtuma Jämsänjoelle. Tampereen ammattikorkeakoulu. Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opinnäytetyö.

Vuokko, P. 2003. Markkinointiviestintä: merkitys, vaikutus ja keinot. Helsinki: WSOY.

Suulliset lähteet:

Jämsän yhdyskuntatoimenjohtaja Vaara, K., liikuntatoimenjohtaja Kettunen, T., maankäyttöpäällikkö Ruhanen, E., kaupunginpuutarhuri Larinmäki, P., ja joku ja joku muukin & Jämsänjoki virtaa! -hankkeen hankepäällikkö Tiainen, J. 2011. Jokivarren ulkoilureitistön suunnittelua koskeva kokous 22.2.2011.

Jokivarren ulkoilureittien kehittäminen. 2010. Keskustelutilaisuus 22.9.2010.

Jämsänjoen kehittäminen. 2010. Keskustelutilaisuus 28.10.2010.

Keskinen, P., Pitkäniemi, R. & Lahtinen, J. 2011. Haastattelu 6.5.2011.

Pajunen, T. 2011. Eräopas, yrittäjä. Haastattelu 10.2.2011.

Ruhanen, E. 2011. Maankäyttöpäällikkö. Jämsän kaupunki. Haastattelu 28.1.2011.

Silén, S. 2011. Hämeen helmiä, tyypitalojen tenhoa – Näkökulmia Jämsänjokilaakson rakennusperintöön. Luento 12.4.2011.

Tiainen, J. 2011. Hankepäällikkö. Jämsänjoki virtaa! -hanke. Haastattelu 2.2.2011.

Muut lähteet:

Arvenmäki-Asemamäki asukasyhdistys. 2009. Jämsänjoki Virtaa! kehittämiss-hankkeen hankesuunnitelma.

Jämsän kaupunki & mhoj Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy. 2005. Jämsän keskustan kehittämissuunnitelma. PowerPoint-esitys.

Jämsänkosken kaupunki, Panplan Oy & Arkkitehtitoimisto Kauko Lahti Oy. 1994. Jämsänkosken keskustaajaman osayleiskaava.

Jämsän kaupunki & Suunnittelukeskus Oy. 1989. Taajamayleiskaava.

Jämsän kaupunki & Suunnittelukeskus Oy. 1997. Jämsänjoen ranta-alueiden osayleiskaava.

Jämsän kaupunki & Valoa Design Oy. 2007. Jämsän jokilaakson valaistussuunnitelma.

LIITTEET

Liite 1: Reittikartta

